

İZHÂR DERSLERİ (ÂMİLLER)

Ömer Necâî

Ankara 1985

Arapça cümle bilgisi öğreniminde en çok faydalanılan kitaplardan biri olan Birgivî'nin İzhâr kitabı, âmil, mâmûl ve irâb olmak üzere üç bölümden oluşmaktadır. Kitabın birinci bölümü olan âmillerin şemâlarla tercümesi, bu bölümdeki cümle bilgisine âit kuralların öğrenilmesini kolaylaştıracak ve konulara genel bir bakış açısı kazandıracaktır. Kur'ân-ı Kerîm Arapçasının öğreniminde, yüzyıllar boyu takip edilen İzhâr kitabının kolay anlaşılmasını amaçlayan bu çalışmamızın ilim tâlipleri için faydalı olmasını niyâz ederiz.

Avamil ve İzhar

Kitaplarının konusu üç şeydir.

1-amil

2-Mamul

3-irab

Bu konular gerektiği gibi bilinirse, Arapça bir cümle, konuşan kişi tarafından doğru olarak kurulabilir, dinleyen kişi tarafından doğru olarak anlaşılabilir, okunan ibarelerin anlamı doğru olarak verilebilir. Aksi halde bir cümlenin fiili hangisi, öznesi hangisi, nesnesi hangisi, zarfı, edatı, bağlacı hangisi belirlenemez.

ضرب زيد عمرا

Burada ضرب fiildir. Bu fiilin öznesi(faili) kimdir, yani döven kimdir ? nesnesi(mefulu) yani dövülen kimdir ? Zeyd midir, Amr' mıdır, ? Bütün bu soruların cevabı ,konuşan yani bu cümleyi lafızlarla birlikte dile getiren kişinin zihninde gizli olan manalardır. Eğer konuşan kişi ya da fikirlerini yazıya döken kişi, işi yapanın (failin), Zeyd olduğunu, mefulun yani dövülenin de Amr olduğunu belirtecekse , zihninde cümlenin kuruluşunu bu şekilde tasarlamışsa, konuşurken, Zeyd kelimesinin sonunu zammeli olarak Zeydün şeklinde , Amr kelimesinin sonunu da fethalı olarak Amran şeklinde telaffuz eder ve ya yazıya geçirir.

Yani Zeyd kelimesi zamme ile irablanır, merfu olur. Amr kelimesi fetha ile irablanır , mensub olur. **Kelimelerin sonunun bu şekilde , irablanmasını gerektiren şey, konuşan kişinin zihninde tasarladığı gizli manalardır.** O manalar da nedir ? Döven kişinin Zeyd olduğu, dövülenin ise Amr olduğu, manalarıdır. Zeyd kelimesinin sonu zammeli söylenirse , dinleyen kişi, Zeydin fail(döven) olduğunu, Amr kelimesinin sonu fetha ile söylenirse dinleyen kişi, Amr'ın meful (dövülen) olduğunu idrak eder.

İşte irab, konuşanın zihnindeki bu gizli manaları sözde, lafızda ve yazıda açığa çıkarmaktadır.Sözü dinleyen ya da yazıyı okuyan kişi , kural olarak, zammenin faillik işareti, fethanın mefulluk işareti olduğunu bilmektedir ve bu şekilde, irab bilgisiyle, Arapça doğru olarak konuşulup, doğru olarak anlaşılabilir.

Amil, mamul ve irab konularında geçen bütün kaidelerin maksadı , bu örnekte izah edilene benzer daha nice cümle yapılarını analiz etmeye ve çözmeye yarayan irab bilgileridir.

	Kelime üç kısımdır. 1-Fiil 2-İsim 3-Harf
1	Fiil; Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanlardan birini gösterir. Bütün Fiiller amildirler, Fail alır ref' ederler, meful alır nasb ederler. Şu harflerin dahil olması , fiillere hastır.

لا (nehiy) ل (emir) قد س سوف إن لم لما

2	İsim; Zamanlara delalet etmeyen, ancak kendi başına bir mana taşıyan kelimelerdir. Bazı isimler amildir. Bazı isimler amil değildir. İsimlere has özellikler;	ناصر İsmi Fail...gibi
---	---	----------------------------------

الذي انت انا..gibi

İsimlere;

a-Harfı Cer b-Tenvin c-Tarif Lamı , dahil olur.

İsimler;

a-Mübteda

b-Fail

c-Muzaf , olurlar

3	Harf; Tek başına bir anlamı olmayan, ancak İsim ve fiillerin değişik anlamlar kazanmasına vasıta olan kelimelerdir. Bazı harfler amildir. Bazı harfler amil değildir.	...harfı cerleri gibi بِ مِنْ إِلَى
---	---	---

...gibi هل , قد

Amiller, mamullerinin sonunu, irabı gerektiren , faillik, mefulluk, izafet gibi sebeblerle değiştirirler.

İsimlerde irabı gerektiren şey, o ismin, fail , meful muzafun ileyh olmasıdır.

Muzari fiillerin , ismi faile benzemesi sebebiyle, muzari fiiller, mamul de olabilir , amiller ona da tesir eder. Yani Muzari fiillerde irabı gerektiren şey , ismi faile olan tam benzerliğidir.

Bu benzerlik üç yöndendir.

1-Lafzen 2-Manen 3-İsti'malen

1

Lafzen Benzeyiş;

Hareke ve sukunların dizilişinde benzeyiş vardır.

يَضْرِبُ

ضَارِبٌ

ضَارِبٌ

يَضْرِبُ

الضارب

ما يَضْرِبُ - لا يَضْرِبُ

2

Manen Benzeyiş;

Muzari Fiilde, şimdiki zaman ve gelecek zaman harfleri bulunmazsa , muzari fiil umumi olarak bu zamanların tümüne de delalet eder. Ancak Bu harfler bulununca, ya şimdiki zamana ya da gelecek zamana tahsislenir.

İsmi Faile, tarif lamı (el) gelirse özel bir varlığı ifade eder. Tarif lamı gelmezse umumu ifade eder.

İsmi fail, tarif lamından ve Fiili Muzari de hal ve istikbal harflerinden soyulursa , ilk akla gelen onların şimdiki zamana delalet ettikleridir.

3

İsti'malen Benzeyiş;

Muzari Fiil, nekre kelimelere sıfat olur, ismi fail de nekre kelimelere sıfat olur.

Muzari Fiile ibtida (tekid) lamı gelir, ismi faile de ibtida (tekid) lamı gelir.

إن زيدا لضاربٌ

إن زيدا ليضربُ

جاءني رجلٌ ضاربٌ

جاءني رجلٌ يَضْرِبُ

CER HARFLERİ

1	İlşaq (bağlamak), sebebiyet, beraberlik,...e, ...a Allahu Subhanehu ve Teala'ya iman ettim.	ب: آمَنْتُ بِاللَّهِ
2	İbtida (başlamak), yakınlık, ...den,...dan Bütün günahlardan tövbe ettim.	مِنْ: تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ
3	İntiha (nihayet), sonuç, ...e, ...a ..ye, ..ya Allahu Subhanehu ve Teala'ya tevbe ettim.	إِلَى: تُبْتُ إِلَى اللَّهِ تَعَالَى
4	Bu'd ve mücavezet (Uzaklaşma) ..den, ...dan Haramdan men edildim	عَنْ: كُفِفْتُ عَنِ الْحَرَامِ
5	İsti'la (Üzerinde Olmak) Her günahkar üzerine tevbe vaciptir.	عَلَى: تَجِبُ التَّوْبَةُ عَلَى كُلِّ مُذْنِبٍ
6	Ta'lil (Sebebiyyet, illetlik),... için Ben, Allahu Subhanehu ve Teala için küçük bir kulcağızım.	لِ: أَنَا عَبْدٌ لِلَّهِ تَعَالَى
7	Zarf, içine almak (...de, ...da) İtaat eden cennettedir	فِي: الْمَطِيعُ فِي الْجَنَّةِ
8	Teşbih (benzetme), gibi Allahu Subhanehu ve Teala'ya benzer yoktur.	كَ: لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ
9	Gaye,sonuç, ...ye kadar Ölünceye kadar ,Allahu Subhanehu ve Teala 'ya ibadet ederim.	حَتَّى: أَعْبُدُ اللَّهَ تَعَالَى حَتَّى الْمَوْتِ
10	Azlık, çokluk, öyleleri var ki, nice... Nice okuyucular vardır ki Kur'an onlara lanet eder.	رُبَّ: رُبَّ تَالٍ يَلْعَنُهُ الْقُرْآنُ
11	Qasem (yemin) Allahu Subhanehu ve Teala 'ya yemin ederim ki asla büyük günahları yapmayacağım.	وَإِوَاءُ الْقَسَمِ: وَاللَّهِ لَا أَفْعَلَنَّ الْكَبَائِرَ

12	Qasem (yemin) Allahu Subhanehu ve Teala 'ya yemin ederim ki elbette farzları yapacağım.	تَاءُ الْقَسَمِ: تَاللّٰهَ لِأَفْعَلَنَّ الْفَرَائِضَ
13	İstisna, tenzih Alim hariç , insanlar helak oldu.	حَاشَا: هَلَاكَ النَّاسُ حَاشَا الْعَالَمِ
14	İstisna, tenzih İlmiyle amel edenler hariç , alimler helak oldu.	خَلَا: هَلَاكَ الْعَالِمُونَ خَلَا الْعَامِلِ بِعِلْمِهِ
15	İstisna, tenzih İhlaslılar hariç , amel edenler helak oldu.	عَدَا: هَلَاكَ الْعَامِلُونَ عَدَا الْمُخْلِصِ
16	Geçmiş zamanda başlangıç,.. den beri, ...dan beri. Buluğ gününden beri işlediğim bütün günahlara tövbe ettim.	مُنْذُ: ثُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ فَعَلْتُهُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُلُوغِ
17	Geçmiş zamanda başlangıç,.. den beri, ...dan beri. Buluğ gününden beri , namaz vacib oldu.	مُنْذُ: تَجِبُ الصَّلَاةُ مُنْذُ يَوْمِ الْبُلُوغِ
18	olmasaydı,olurdu Ey Allahu Subhanehu ve Teala'nın rahmeti !, Sen olmasaydın elbette insanlar helak olurdu .	لَوْلَا: لَوْلَاكَ يَا رَحْمَةً اللّٰهِ لَهَلَّكَ النَّاسُ
19	İçin, ta ki, ... e kadar Niçin asi oldun? (Burada , 'Key' harfi , soru 'ma'sına dahil olmuş ve soru 'ma'sını cer etmiştir. Ve de sebebiyet anlamı kazanmıştır.	كَيْمٍ: كَيْمَهُ عَصَيْتَ
20	Umulur ki, keşke olsa Teracci (ümid) Keşke Allahu Subhanehu ve Teala günahımı bağışlasa !	لَعَلَّ: لَعَلَّ اللّٰهَ تَعَالَى يَغْفِرُ ذَنْبِي

Cer harfleri ; fiil, fiil benzeri ve fiil manasında olan müteallaklarının anlamlarını mecrurlarına ulaştırıp, bitiştirir. ‘min’ harfı cer, ‘tübtü’ müteallak olan fiil, ‘külli’ ise mecrur olan kelimedir.

تُبْتُ مِنْ كُلِّ ذَنْبٍ

كفي بالله

بحسبك درهم

Müteallak istemeyen harfı cerler;

1-Zaid olan cer harfleri

2-Rubbe, haşa, hala, ada, levla, lealle

رب خاشا خلا عدا لولا لعل

Rubbe ‘nin mecruru , rubbe gelmeden önceki hal üzere kalır. Mübteda idi ise mübteda, fail idi ise fail olarak kalır.

İstisna harflerinin mecruru, ‘illa’ nın müstesnaları gibidir.

‘levla ‘ ve ‘lealle’ nin mecrurları mübtedadır.

Arkasından haberleri gelir.

لعل زيد قائم

لولاك لهلك زيد

صايت في المسجد

او المسجد

“Rubbe, haşa, hala, ada, levla , lealle “
harflerinin dışında kalan harfı cerlerin
mecrurları mahallen mensubdur.

Bunlardan;

- 1-‘fi’ ve ‘fi’ anlamında olanlar ,
müteallakları için mef’ulu fih olurlar.
- 2-‘Lam’ ve ‘lam’ manasında olanlar,
müteallakları için mef’ulu leh olurlar
- 3-Bu ikisi dışında olanlar ,
müteallakları için mef’ulu bih olurlar.

ضربت زيدا لتأديب

كلمه عصيت

مررت بذيد

Bazan Müteallak olan fiil, car ve mecra isnad edilir. O zaman , car ve mecrur
naib fail olur ve mahallen merfu olur. Naib fail konumunda olan bu car ve mecrurun
, cümle içinde muteallakından önce getirilmesi caiz olamaz.

مر بذيد

Naib fail konumunda olan bu car ve mecrur haricinde ki **car ve mecrurlar** , cümle
içinde **muteallakından önce getirilebilir.**

بذيد مررت

Müteallak hiç hazfolmazsa car ve mecrura , **boş zarf** denir.

Müteallak hazf olursa ancak ancak hazfolan müteallak umum fiillerden olmayıp , kalan car ve mecrur da onun anlamını içermiyorsa o car ve mecrura yine , **boş zarf** denir.

(اكل)

زيد في الدار

Müteallak bazen hazfolunur. Hazf olan Müteallak umumi fiillerden ise ve de manası, car ve mecrur içinde mevcudsa , bu car ve mecrura **zarfı müstekar** denir

(حصل)

زيد في الدار

	HARFİ CERLERİN KURALLI HAZFI	
1	MEFULU FİH	
	Mübhem zarfı zaman	سِرْتُ حِينَا
	Mahdut zarfı zaman	سِرْتُ يَوْمَا
	Mübhem zarfı mekanlar	
	Altı yön	- يَمِينُ - خَلْفُ - اِمَام - قَدَامُ تَحْتُ - فَوْقُ - يَسَارُ شِمَالُ
	Bazı mekanlar	عند- لدى- وسط- بين - ازاء حزاء - تلقاء
	Mekadiril Memsuha	بريد- ميل- فرسخ
	Şu fiillerden sonra gelen mahdut mekanlar	دخلت الدار- نزلت الحان سكنت البلد
	İstikrarlı Zarfı mekan ve istikrarlı amil	قعدت مكانه قمت مقامه

	HARFİ CERLERİN KURALLI HAZFİ
2	MEFULU LEH
	Burada te'dip , vurma işini yapan failin yani vurucunun işidir ve de te'dib ile vurma işleri aynı anda meydana gelmiştir.
	ضربت زيدا لتأديب ضربت زيدا تأديبا له
	Şu örneklerde hazf yapılamaz, çünkü yukarı ki kurala uymamaktadırlar.
	اكرمتك لاكرامك جئتك اليوم لوعدي امس

	HARFİ CERLERİN KURALLI HAZFI
3	أَنَّ
	بسم الله الرحمن الرحيم عبس و تولى ان جائه الأعمى
	BU AYETİ CELİLE ŞÖYLE TAKDİR EDİLİR
	عبس و تولى لأن جائه الأعمى
	أَنَّ
	بسم الله الرحمن الرحيم و ان المساجد لله لاتدعوا
	BU AYETİ CELİLE ŞÖYLE TAKDİR EDİLİR
	و لأنَّ المساجد لله لاتدعوا
	Burada söz konusu olan ' en ', mastariyet içindir. ' enne ' isim fiile benzeyen harflerdendir.

	Harfı Cerlerin Semai Hazfı
	بسم الله الرحمن الرحيم واختار موسى قومه
	واختار موسى من قومه
	Bu ayeti celiledeki hazf semaidir. Yani Bütün 'ihtare' fiillerinden sonra gelen harfı cerler hazf edilir diye bir kaide mevcut değildir.
	مال مشترك فيه مال مشترك هو مال مشترك ظرف مستقر فيه ظرف مستقر هو ظرف مستقر

	Kıyasi hazfın caiz olmadığı yerler
1	Bazı Mübhem zarfı mekanlar
	جانب - جهة - وجه - وسط - خارج الدار - داخل الدار جوف البيت اكلت في جانب الدار
2	İstikrar anlamında olmayan ismi mekanlar
	المقتل - المضرب اكلت في مضرب زيد
3	İsmi mekan istikrarlı ancak müteallakları istikrarsız
	اكلت في مكانه - اكلت في مقامه
4	Mahdut zarfı mekanlar
	صليت في الدار

İKİ HARFİ CERRİN ATFI

Aynı anlamda olan iki harfî cer , atıfsız olarak , bir fiile taalluk edemezler.
Şu şekilde denilmez.

مررت بزید بعمر

ضربت يوم الجمعة يوم السبت

Şu şekilde denilebilir

ضربت يوم الجمعة امام الامير

	HAZF VE İYSAL
	Aşağıdaki örneklerde; 1- ‘Malün müşterekün fih’ cümlesinde ‘fi’ harfı cer, ‘hu’ mecrur, ‘fih’lafzı (car ve mecrur) ancak ‘Müşterek’ ismi mefulunun naib faili olmakla mahallen merfudur.Bu cümlede, ‘fi’ harfı cerri semai olarak hazfoldu. Müteallak olan, ‘müşterek’ ismi mefulu, ‘hu’ zamirine ulaştırıldı.Böylece , mecrur olan ‘hu’ zamiri, ‘müşterek’ lafzının naib faili olmakla merfu hale döndü. ‘fi’ hazfedilmeden önce , mahallen merfu olan naib faillğe ait irab, ‘fi’ hazfedildikten sonra zahir olup, açığa çıktı. Yani ‘hüve’ lafzı, görünüşte, mecrur olmaktan kurtulup, görünüşte merfu oldu. 2- Ayeti Celilede, ‘ihtare’ fiili lazım bir fiildir, mefulu bihe geçmez. Ancak harfı cer vasıtası ile geçer. Vaktaki harfı cer olan ‘min’ hazfedildi. Onun müteallakı olan ‘ihtare’ lafzı, ‘kavm’ lafzına ulaştırıldı.Mahallen mensub olan ve mensub olduğu, lafızda açıkça görülmeyen, ‘min Kavmin’ car ile mecrurunun mahalli irabı, ‘min’in hazf edilmesi ile zahir oldu.Onun zahir olmasına mani olan şey, ‘min’ harfı cerri idi. ‘min’ hazfolunca , mani aradan çekildi. ‘kavme’ kelimesinin sonunun fetha yapılması ile mefulluk irabı olan nasb zahir oldu.
	مال مشترك فيه مال مشترك هو ظرف مستقر فيه ظرف مستقر هو
	بسم الله الرحمن الرحيم واختار موسى قومه
	واختار موسى من قومه

	Bazan harfı cer hazf edilince, mecrur, yine mecrur olarak kalır. Yani Müteallak, mecrurda amel edemez. Bu kural dışı bir durumdur
	والله لافعلن الله لافعلن

İSMİNİ NASB HABERİNİ REF EDEN HARFLER		
1	Tahkik için; Şüphesiz Allahu Subhanehu ve Teala her şeyi bilicidir.	إِنَّ: إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى عَالِمُ كُلِّ شَيْءٍ
2	Tahkik için; Allahu Subhanehu ve Teala'nın, Muhakkak her şeye gücü yetici olduğuna itikad ettim.	أَنَّ: اِعْتَقَدْتُ أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَادِرٌ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ
3	Teşbih için; Haram ateş gibidir.	كَأَنَّ: كَأَنَّ الْحَرَامَ نَارٌ
4	İstidrak için; Cahil kurtulmadı lakin ,alim kurtulucudur.	لَكِنَّ: مَا فَازَ الْجَاهِلُ لَكِنَّ الْعَالِمَ فَائِزٌ
5	Temenni için; Keşke , her kişi, ilimle rızıklanmış olsaydı.	لَيْتَ: لَيْتَ الْعِلْمَ مَرْزُوقٌ لِكُلِّ أَحَدٍ
6	Teracci için; Allahu Subhanehu ve Teala'nın, günahımı bağışlayıcı olması ümit edilir.	لَعَلَّ: لَعَلَّ اللَّهَ تَعَالَى غَافِرٌ ذَنْبِي
7	Munkati' İstisna için; Günah, cennetten uzaklaştırıcıdır, ancak taat bundan müstesnadır, yani , taat, cennete yaklaştırıcıdır.	إِلَّا (في الإستثناء المنقطع): اَلْمَعْصِيَّةُ مُبْعَدَةٌ عَنِ الْجَنَّةِ إِلَّا الطَّاعَةَ مُقَرَّبَةٌ مِنْهُ
8	Cinsini Nefy Etmek için; Şer işleyen hiç kimse , yani bütün şer işleyiciler gurubu, (topluluğu,cinsi) kurtulucu olmadı.	لَا (نفي الجنس): لَا فَاعِلَ شَرٍّ فَائِزٌ

İSMİNİ REF HABERİNİ NASB EDEN HARFLER		
1	Leyse' ye benzeyen ma; Allahu Subhanehu ve Teala , her hangi bir mekanda mütemekkin değildir.	مَا (الْمُشَبَّهَةُ بِلَيْسَ): مَا اللَّهُ تَعَالَى مُتَمَكِّنًا بِمَكَانٍ
2	Leyse' ye benzeyen La; hiçbir şey , Allahu Subhanehu ve Teala'ya müşabih değildir	لَا (الْمُشَبَّهَةُ بِلَيْسَ): وَلَا شَيْءٌ مُشَابِهًا لِلَّهِ تَعَالَى

	إن (inne) Okunan Yerler	
1	Kelamın öncesinde	إن زيدا قائم
2	Kasem'in Cevabında	والله إن زيدا قائم
3	Sıla Makamında	وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ
4	İsmi Ayn dan haber makamında	زَيْدٌ إِنَّهُ قائم
5	Haberine, ibtida Lamı dahil olan cümle makamında	علمتُ إن زيدا قائم
6	Zandan ârî olan 'kavl' maddesinden sonra	قُلْ، إن الله تعالى واحد
7	İbtidada gelen Hatta'dan sonra	أَقُولُ ذَالِكَ حَتَّى إِنَّ زيدا يَقُولُهُ
8	Tasdik Harflerinden sonra	نَعَمْ، إن زيدا قائم
9	Başlangıç Harflerinden sonra	أَلَا، إن زيدا قائم
10	Hal vavı'ndan sonra	وإن فريقا من المؤمنين لكارهون

	أن (Enne) okunan yerler	
1	Fail makamında(Fail vaki olursa)	بلغنى أنك قائمٌ
2	Mef'ul makamında (meful vaki olursa)	علمت أن زيدا قائمٌ
3	Mübteda Makamında (Mübteda vaki olursa)	عندى أنك قائمٌ
4	Muzafun ileyh makamında (Muzafun ileyh vaki olursa)	إجلس حيث أن زيدا جالسٌ
5	Lev' den sonra gelirse	لو أنك قائمٌ لكان كذا
6	Levlâ'dan sonra sonra gelirse	لولا أنك ذاهبٌ لكن كذا
7	Vakit bildiren 'Mastariyet Mâ'sından sonra gelirse	إجلس ما أن زيدا قائمٌ
8	Harfi Cerlerden sonra gelirse	عجبت من أنك قائمٌ
9	Atıf için gelen 'Hatta' dan sonra gelirse	عرفتُ امورك حتى أنك صالحٌ
10	'Müz' ve 'Münzü'den sonra gelirse	ما رأيته مذ أنك قائمٌ

ان , Aşağıki mevkilerde (inne) veya (enne) olarak okunabilir.

1-Ceza 'fa'sında sonra	من يُكْرِمُنِي فاني اكرمه
Ben, O'na ikram ederim (Inne Okunursa)	فانا اكرمه
İkramım O'na sabittir (enne okunursa)	فاكرامي اياه ثابت
2-Mufacee 'iza' sından sonra	من يكرمُنِي إِذَاً اني اُكْرِمُهُ

ان , nerelerde (in) olarak okunur ?

ان harfi , burada, mübteda ve haber fiillerinden olan nakıs fiil 'kane'ye dahil oldu. ان harfinin haberi olan 'kebira' üzerine 'le' harfi dahil oldu.Ve bu şartlar içinde bulunan ان harfi 'in' olarak okundu	بسم الله الرحمن الرحيم وان كانت لكبيرة
ان harfi , burada, mübteda ve haber fiillerinden olan kalb fiili 'ezunnu'ye dahil oldu. ان harfinin haberi olan 'minelkazibiyn' üzerine 'le' harfi dahil oldu.Ve bu şartlar içinde bulunan ان harfi 'in' olarak okundu	بسم الله الرحمن الرحيم وان نظنّك لمن الكازبيين

ان , nerelerde (en) olarak okunur ?

ان harfinin öncesinde tahkik fiili olan ‘alime’ var. ان harfi mukadder bir şan zamirinde amel etti. Bu şartlar altında ان harfi , ‘en’ olarak okundu.	علمتُ ان زيدا قائمٌ (انه)
ان harfi, herhangi bir fiile (mutlak fiile) dahil oldu. Bu fiilin önünde, ‘la,se, sevfe ,qad’ harflerinde biri var.Bu şartlar altında ان harfi , ‘en’ olarak okundu.	علمتُ ان لا تقوم (قد – س – سوف- لا)
ان harfi, çekimli olmayan bir fiile dahil oldu.‘la,se, sevfe ,qad’ harflerine ihtiyaç kalmadan , ‘en’ olarak okundu.	بسم الله الرحمن الرحيم وان عسي ان يكون
ان harfi, şart fiillerinden birine dahil oldu.‘la,se, sevfe ,qad’ harflerine ihtiyaç kalmadan , ‘en’ olarak okundu.	بسم الله الرحمن الرحيم تبينت الجن ان لو كانوا يعلمون الغيب
ان harfi, dua fiillerinden birine dahil oldu.‘la,se, sevfe ,qad’ harflerine ihtiyaç kalmadan , ‘en’ olarak okundu.	بسم الله الرحمن الرحيم ان غضب الله عليها

كان (keen)

كان harfinin (keen) olarak okunduğu bazı yerlerde , onun amel etmemesi , yani ismini nasb haberini ref etmemesi daha fasihdir.

كان سدياه حقان

لكن (lakin)

لكن harfinin, (lakin) olarak okunduğu bazı yerlerde , 'lakin' harfi amel edemez yani , asla ismini nasb , haberini ref edemez.

ما جاءني زيد و لكن عمرو خاضر

كان لكن (keen - lakin)

Amel etmeyen bu iki harf den her biri , bir fiil üzerine dahil olabilir.

كان قام زيد
وما قام زيد و لكن قعد

الا (illa)

Bu cümlede ‘illa’ nın ismi ‘**hımaren**’ olup ‘illa’ tarafından nasb edildi ancak görünüşte ‘illa’ nın ref edeceği bir haberi bulunmamaktadır. Cümleye anlam verirken ‘**lem yeci**’, ‘illa’ nın haberi olarak takdir edildi. Çünkü ‘**illa**’ harfi ‘**lakinne**’ anlamındadır.

جاءني القوم **الا** حمارا

(**الا** حمارا لم يجيء = **لكن** حمارا لم
يجيء)

لا (cinsini nefy eder)

Bu cümlede , **Cinsini nefyeden ‘la’ harfi** , ‘**ğulame**’ kelimesini isim alıp, sonunu nasb etti, ‘**calisun**’ kelimesini haber alıp sonunu ref etti. Ancak bu ameli işleyebilmesi için, ‘**La**’ nın ismi olan ‘**ğulame**’ kelimesinin , nekre ve muzaf olması gerekir, ‘**ğulame raculin**’ terkibi bu şartı sağlamaktadır. Ve de ‘**la**’ ile , ‘**la**’ nın ismi olan ‘**ğulame**’ arasında herhangi bir kelimenin bulunmaması gerekir. Bu iki şartı sağlayan , ‘**la**’ , bu cümlede amel etmiştir.

لا غلام رجل جالس عندنا

لا - ما (Leyse ‘ye benzeyen ‘ma’ ve ‘la’ harfleri)
Bu harfler isimlerini ref, haberlerini nasb ederler.

Ma ve **la** harfleri **leyse**’ye iki yönden benzemektedir.

1-Her üçü de **nefiy manası** taşırlar

2- Her üçü de **mübteda ve habere** dahil olurlar.

Burada , **ma harfi** , **zeyd** kelimesini isim olarak sonunu ref etti, **qaim** kelimesini haber olarak sonunu nasb etti.

La harfi, **racul** kelimesini isim olarak sonunu ref etti, **hadır** kelimesini haber olarak sonunu nasb etti.

ما زيد قاءما

لا رجل خاضرا

‘ma’ ve ‘la’ nın amel etmeleri için bazı şartlar gerekir. Bu şartlar sağlanamazsa , **ma** ve **la** amel edemezler.

Bu örnekte , **ma** ile **ma’nın ismi** olmaya aday olan **‘racul’** arasına **‘enne’** harfi girdiğinden, **‘ma ‘** harfi amel edemedi. Yani ismini ref , haberini nasb edemedi. **‘zeydün qaimun’** terkibi, **mübteda ve haber** olarak kaldı. **Ma’nın** mamulu olmadı.

ما ان زيد قاءم

Bu örnekte , **ma** ile **ma’nın ismi** olamaya aday olan **‘racul’** arasına, **‘ma’ nın haberi** olmaya aday olan **‘kaim’** kelimesi girdiğinden , **‘ma ‘** harfi amel edemedi

ما قاءم زيد

Bu örnekte , **ma** ile oluşan **nefy anlamı**, **‘illa’** harfi ile bozulduğundan, **‘ma ‘** harfi amel edemedi.

ما ان زيد الا قاءم

MUZARİ FİİLİ NASB EDEN HARFLER

Allah Subhanehu ve Teala'ya itaat etmeyi severim.	أَنْ: أَحِبُّ أَنْ أَطِيعَ اللَّهَ تَعَالَى
Allah Subhanehu ve Teala, kafirleri, asla affetmeyecektir.	لَنْ: لَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ تَعَالَى لِلْكَافِرِينَ
Uzun ömrü severim, niçin ? İlim tahsil edebilmem için .	كَيْ: أَحِبُّ طُولَ الْعُمْرِ كَيْ أَحْصَلَ الْعِلْمَ
Birisi sana, "Allah Teala'ya itaat ediyorum" dediği zaman , sen ona; "Öyleyse cennete girersin" dersin	إِذَنْ: قَوْلُكَ "إِذَنْ تَدْخُلَ الْجَنَّةَ" لِمَنْ قَالَ: "أَطِيعُ

TEK BİR MUZARİ FİİLİ CEZM EDEN HARFLER

Allah Subhanehu ve Teala doğurmadı ve doğrulmadı.	لَمْ: لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ
Ömrüm fayda vermedi	لَمَّا: لَمَّا يَنْفَعُ عُمْرِي
(O'na Söyleyin!) Salih amel işlesin!	لَا أَمْرَ الْأَمْرِ: لِيَعْمَلَ عَمَلًا صَالِحًا
Günah işleme!	لَا فِي النَّهْيِ: لَا تُذْنِبْ
Mazide nefy için	لَمْ لَمَّا
Talep için	لَا أَمْرَ الْأَمْرِ لَا فِي النَّهْيِ

İKİ MUZARİ FİİLİ CEZM EDEN HARFLER (ŞART VE CEZA HARFLERİ)

Eğer tövbe edersen günahların bağışlanır.	إِنْ: إِنْ تَتُبْ يُغْفَرْ ذُنُوبُكَ
Her ne yaparsan ondan sorulursun	مَهْمَا: مَهْمَا تَفْعَلْ تُسْأَلُ مِنْهُ
Hayırdan her ne işlersen, Allahu Subhanehu ve Teala indinde onu bulursun	مَا: مَا تَفْعَلْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدْهُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى
Kim salih amel işlerse, o, kurtulucu olur.	مَنْ: مَنْ يَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا يَكُنْ نَاجِيًا
Her nerede olursan ol, ölüm sana ulaşır.	أَيْنَ: أَيْنَ تَكُنْ يُدْرِكُكَ الْمَوْتُ
Her ne zaman hased edersen , helak olursun.	مَتَى: مَتَى تَحْسُدْ تَهْلِكْ
Her nerede günah işlersen işle , Allahu Subhanehu ve Teala, seni bilir.	أَنَّى: أَنَّى تُذْنِبْ يَعْلَمُكَ اللَّهُ تَعَالَى
Hangi alim ki kibirlenir, Allahu Subhanehu ve Teala, O'na gazap eder.	أَيُّ: أَيُّ عَالِمٍ يَتَكَبَّرُ يُبْغِضُهُ اللَّهُ تَعَالَى
Her nerede (bir iş) işlersen, o işin yazılır.	حَيْثُمَا: حَيْثُمَا تَفْعَلْ يُكْتَبْ فِعْلُكَ
Her ne zaman tövbe edersen, tövben kabul edilir.	إِذَا: إِذَا تَتُبْ تُقْبَلْ تَوْبَتُكَ
Her ne zaman ilminle amel edersin, o zaman, insanların en hayırlısı olursun.	إِذَا: إِذَا تَعْمَلْ بِعِلْمِكَ تَكُنْ خَيْرَ النَّاسِ
Zaman için	إِذَا: إِذَا مَتَى
Mekan için	أَيْنَ: أَيْنَ حَيْثُمَا أَنَّى
İstifham (soru) için	أَيُّ
Mevsul	مَنْ
şey	مَهْمَا مَا

إذا (izen)

'izen' harfinin amel etmesi için bazı şartlar lazımdır.

Bu örnekte, 'izen' harfi **ezunnU** muzari fiilinde amel etmedi, yani onu nasb edip , fiilin sonunu fetha ile

harekelemedi. Nasb etse idi, **ezunne** diye okuyacaktık. Niçin amel etmedi ? Çünkü **ezunnu** muzari fiili, burada şimdiki zamanı gösteriyor, cümlelerin manasından böyle anlaşılıyor. ' *Birisi, ' bu sözü ben söyledim der de, sen de , 'o halde , **zannederim** sen yalancısın' diye karşılık verirken, zannetmek fiilinin şimdiki zamanı gösterdiği aşık olur.*

Halbuki **izen** harfinin, muzari fiili nasbedebilmesi için, muzari fiil, gelecek zamanı göstermelidir.

اذن اذنك كاذبا
لمن قال: قلت هذا القول

Bu örnekte, 'izen' harfi **ukrimU** muzari fiilinde amel etmedi, yani onu nasb edip , fiilin sonunu fetha ile

harekelemedi. Nasb etse idi, **ukrimE** diye okuyacaktık. Niçin amel etmedi? Çünkü, **izen** harfi, kensinden önce gelen , **ene** kelimesine itimad etti, dayandı. Halbuki **izen** harfinin fiili muzariyi nasbedebilmesi için kendinden öncesine itimad etmemesi gerekir idi. Cümlelerin anlamı; ' *Ben sana geldim' diyen birine, senin, 'o halde sana ikram ederim ' diye söylemendir.*

جاءتك
انا اذا اكرمك

ان (en)

Bazan , lafızda görülmeyen , ancak takdir edilmiş (mukadder) bir **en** harfi ile de muzari fiil nasbolabilir.

Birinci örnekte , muzari fiili, **ukrim^e ke** diye okuyoruz. Niçin fetha ile okuduk da , zamme ile **ukrim^Uke** diye okumadık? Çünkü, ikinci örnekte görüldüğü gibi, **muzari fiilin** önüne , gizli bir **en** takdir edilerek, **muzari fiil** nasb edilmiştir.

زرنی فاکرمک
زرنی فان اکرمک

ان (İn)

Bazan , lafızda görülmeyen , ancak takdir edilmiş (mukadder) bir **in (şart ve ceza harfi)** harfi ile de muzari fiil cezm olabilir.

Birinci örnekte , muzari fiili, **mim** harfinin **sükunu** ile **ukri^m ke** diye okuyoruz. Niçin ? Çünkü, ikinci örnekte görüldüğü gibi, iki muzari fiilin önüne şart ve ceza harflerinden bir **in** takdir edilerek, **muzari fiil** cezm edilmiştir.

زرنی اکرمک
ان تزرنی اکرمک

	FİİL-i MUTLAK	
	KIYASİ AMİL NE DEMEKTİR ?	
	Fiiller kıyasî amillerdendir. Mutlak Fiil , her türlü fiil demektir, yani, bir kayıtla, mesela, lazım fiil kaydı ile veya müteaddi fiil kaydı ile kayıtlanmamış, sınırlandırılmamış, her tür fiil, kıyasî amildir. Kıyasî olması, fiillerin herhangi bir sayı ile sınırlandırılmaması sebebiyledir. Mesela , Arapça'da toplam fiil sayısı şu kadardır diyemeyiz. Ancak harfî cerlerin toplam sayısı yirmidir diyoruz, bu sebepten harfî cerler , kıyasî değil , semai amil grubuna giriyorlar. Bir de , kıyasî amillerin sığasının sınırlı olması, onların , kıyasî amil olmasına zeval getirmez prensibi vardır. Mesela ismi tafdil'in birkaç tane vezninin bulunması gibi..Vezni sınırlıdır ama , bu vezinlerde gelen ismi tafdillerin sayısı belli değildir. Bu sebepten, İsmi tafdil de kıyasî amiller grubuna dahildir.	
	Allah Sübhane ve Teala Teala, her şeyi yarattı. Kur'an-ı Kerim inmekle indi	خَلَقَ اللَّهُ كُلَّ شَيْءٍ نَزَلَ الْقُرْآنُ نَزُولًا

	FİİLLER	
	Fiiller kıyasî amillerdendir dedik, Fiiller mamulleri üzerinde, genel olarak nasıl amel ederler? Fiiller tek bir fail alır ref ederler, bir veya birden fazla meful alıp nasb ederler. Yani fiillerin merfu mamulleri , onların failleri (özneleri) dir, mensub mamulleri de onların mefulleri (nesneleri)dir. Mefullerini , fiiller üzerine takdim etmek yani, mefullerin fiillerden önce gelmesi caizdir. Caiz olması demek, bir cümlede mefullerin fiillerden önce gelmesinde herhangi bir mahzur olmaması demektir. Mukaddem mefuller, anlam olarak yine , o fiilin mefulu anlamını taşırlar.	

Fiiller iki kısma ayrılır 1- Lazım Fiiller 2-Müteaddi Fiiller		
Bu örneklerde fail(özne), Zeyd'dir. Oturmak ve güzel olmak eylemleri , herhangi bir mefule geçmemiş (teaddi etmemiş), failin, yani ,Zeydin üzerinde kalmıştır. Bu sebepten 'kaade ' ve 'hasüne' fiilleri lazım (geçişsiz) fiil olmuşlardır.Lazım fiiller, mefulü bih (eylemin kendisi üzerine vaki olduğu şey) olmadan da , tam olarak anlaşılabilen fiillerdir. Kırmak eylemi ise , zücace'yi (camı) etkilemiştir, yani kırmak eylemi mefulu bih olan cam üzerine geçmiştir. Bu sebepten, kesera fiili müteaddi (geçişli) fiil olmuştur. Müteaddi fiiller , mefulü bih olmadan , tam olarak anlaşılamayan fiillerdir. Zeyd Kırdı denilince , acaba neyi kırdı sorusu akla gelir. İşte burada mefulu bihe ihtiyaç duyulur.	قعد زيد حسن زيد كسر زيد الزجاجاة	
Lazım Fiillerin Özellikleri		
1 Lazım fiiller , harfı cer olmadan, mefulu bih nasb edemezler, yani mefulu bih alamazlar, alabilmeleri için mefulu bihin önüne, muhakkak, bir harfi cer getirmek gerekir.		
2 Lazım fiiller , mefulu bih dışındaki diğer mefulleri harfı cersiz alabilirler.		
3 Lazım fiiller gurubuna, Medh ve zem fiilleri de dahil olur. Ni'me ve habbeza medh için, bi'se ve sae kelimeleri de zem içindir.	نعم حبذا بيأس ساء	

	Medih (övgü) ve Zem (yerme) fiillerinin Amel Etmesinin Şartları
	Medih ve Zem fiilleri, lazım fiil olduğu için, onların , bir fail alıp ref etmesi sözkonusu olur. Bir kelimeyi fail olarak alabilmeleri için , yani, cümle analizi yaparken, şu kelime , medh veya zem fiilinin failidir diyebilmemiz için aşağıki üç şarttan biri gereklidir. Aksi halde , adı geçen kelimeyi, medh ve zem fiiline, fail olarak veremeyiz.Yani, bu fiillerin adı geçen bu kelimeyi fail olarak alıp ref etmesi sözkonusu olmaz bir başka deyişle , o kelime üzerinde , fiilin amel etmesi mümkün olmaz. O kelimenin , cümle içinde , medh ve zem fiilinin faili olarak değil , başka bir görev ifa etmekte olduğu anlaşılır.
1	Bir kelimenin medh ve zem fiillerine fail olabilmesi için, Lamı Tarifli olması gerekir. Burada , El-racul kelimesi ,Ni'me (ne güzel) fiilinin failidir. نعم الرجل زيد
2	Bir kelimenin medh ve zem fiillerine fail olabilmesi için, o kelimenin , Lamı Tarifli olan bir başka kelimeye muzaf olması gerekir. Burada, ğulam kelimesi Erracul kelimesine muzaf olduğundan, ğulam kelimesini, ni'me fiilinin faili olarak düşünürüz. نعم غلاما الرجل الزيدان
3	Bir kelimenin medh ve zem fiillerine fail olabilmesi için, o kelimenin , nekre bir isimle temyiz edilmiş zamir olması gerekir. Burada , racülen kelimesi ,mensubdur ve ni'me fiilinde gizli fail olan hüve zamirini temyiz etmiştir. نعم رجلاً زيد نعم (هو) رجلاً زيد
	'Mahsus' Ne demektir?
	Örnek cümlelerimizde, Erraculu, Ğulama Erraculi, Hüve kelimeleri faildir.Zeyd, Ezzeydani , Zeyd kelimelerine de mahsus adı verilir. Bu mahsus, failden sonra zikredilir ve kemiyet, keyfiyet ve cinsten faile benzer. Mesela , Erraculu faildir, bu faile mahsus olarak gelen kelime Zeyd'dir. Zeyd, tek bir kişidir, Erracul de tek bir kişidir, Zeyd insandır, Erracul de insandır.Cümle analizi yaparken , Zeyd mübteda olarak düşünülür, zeydden önce gelen ni'merraculu ibaresi de , zeyd mübtedasının haberi olarak düşünülür.

Bazan mahsus hazf olunur. Ancak hazf olabilmesi için, bir karine (alamet, işaret, delil) ile hazfolmuş olan , mahsusu zihninizde canlandırabilmemiz gerekir.Misalen, Eyüp Peygamber ‘den (as) bahsedilen sure-i celilede geçen ayeti celilede, mahsus olan Eyyub (as) kelimesi hazfedilmiştir. Ancak biz , Rabbimizin ‘o ne güzel kuldur’ ferman-ı celilinde bahsedilen kulun ,Eyyup (as) olduğunu, sure-i celilenin gidişatından zaten biliyoruz. Bunu anlamamızı sağlayan bir karine var.	نعم العبد
Bazan mahsus , fiilden önce getirilip söylenir. Burada, mahsus olan ezzeydune kelimesi ni’me fiilinden önce söylendi. Errical kelimesi de ni’me fiilinin failidir ve fiilden sonra söylenmek zorundadır.	الزيدون نعم الرجال
Medih için gelen habbeza fiilinin faili, za harfidir. Habbeza kelimesi bir bütündür , za faili ondan ayırlamaz ve za failinin konumu hiçbir şekilde değişmez. Habbeza, fiil ve fail terkiibinin ardından zeyd mahsusu zikredilmiştir. Zeyd , yukarıda geçtiği gibi , mübteda olarak düşünülür ve irabı merfudur.Habbeza terkibi de onun haberidir.	حبذا زيد

	Lazım Fiil , mefulu bih almaz. Mefulu bihe ihtiyacı yoktur. Fiil ve fail mananın tam olarak anlaşılması için yeterlidir. Burada, gitmek anlamında olan , zehebe fiili lazım bir fiildir. zehebe fiil, tü faildir. ‘Ben gittim’ cümlesi, mefulu bihe ihtiyaç duymadan tam bir mefhum oluşturmaktadır.	ذهبت
	Lazım fiili müteaddi yapmak yani , lazım fiilin mefulu bih almasını sağlamak için uygulanan metodlardan biri de , mefulu bihin önüne bir harfı cer konulması olduğunu , maksud derslerinden biliyoruz. Burada, zehebe lazım fiili, ba harfı cerri vasıtası ile zeydi mefulu bih olarak almış, müteaddi yani geçişli olmuştur. Ancak gitmek anlamı , değişmiş, cümleinin anlamı, ‘Ben Zeydi getirdim’ olmuştur. Müteaddi bir fiil olan Getirmek fiili, mefulu bih olan Zeydi etkilemiştir, ona teaddi edip, geçmiştir.	ذهبت يزيد
	Müteaddi fiiller üç kısımdır. 1-Bir tek mefulu bihe teaddi edenler 2-İki mefulu bihe teaddi edenler 3-Üç mefulu bihe teaddi edenler	
	1-Bir tek mefulu bihe teaddi edenler Tek bir mefulu bih alırlar.	ضرب زيد عمرا

	2-İki mefulu bihe teaddi edenler İki mefulu bih alırlar. Bunlar üç kısımdır. a- Birinci mefulu ikinci mefulune zıt olanlar b- Ef'ali Kulüb (kalb fiilleri) c- Efali Mülhaga (Kalb fiillerine ilhak olunan fiiller)	
	a-Birinci mefulu ikinci mefulune zıt olan fiiller. Bu cümlede e'taytü fiil+fail , fiilimiz iki meful aldı, zeyd ve dirhem.. Zeydün dirhemun (zeyd dirhemdir) şeklinde bir cümle düşünölemeyeceği , böyle bir mübteda + haber cümlesi teşekkül ettirilemeyeceği için bu iki meful birbirine muhaliftir,zıttır denir. Bu gibi fiillerin bir mefulunu veya iki mefulunu birden , karineli ya da karinesiz hazf etmek mümkündür.	اعطيت زيدا درهما
	b-Ef'ali Kulüb (Kalb Fiilleri) Bu fiillerin delalet ettiği eylemler kalbde oluşan şeyler olduğu için , kalb fiilleri denmiştir. Mesela, bilmek , zannetmek kalb ile ilgili birer eylemdir	علمت وجدت خلت حسبت زعمت ظننت
	Kalb Fiilleri ,Müpteda ve Haber üzerine dahil olup onları mefuliyyet üzere nasb ederler. Örnek cümlemiz, zeydün muntalikun , mübteda ve haberden oluşan bir isim cümlesidir. Bu cümle üzerine alimtü (bildim) kalb fiilini dahil edersek , adı geçen fiil, mübteda ve haberi nasb ederek , onları meful olarak alır.	زيد منطلق علمت زيدا منطلقا
	Kalb Fiillerinin mefullerini karinesiz hazf etmek mümkün değildir. Ancak karine olursa çoğu zaman ikisini birden ve bazen da sadece bir mefulunu hazf etmek mümkündür.	

Ef'ali Kulüb (Kalb Fiilleri), cümlede , iki mefulu arasında yer alırsa, mefulleri üzerinde amel edip etmemeleri caiz olur. Yani amel etmesi de mümkündür, etmemesi de..	زيد علمت منطلق زيدا علمت منطلقا
Ef'ali Kulüb (Kalb Fiilleri), cümlede , iki mefulunden sonra yer alırsa, mefulleri üzerinde amel edip etmemeleri caiz olur. Yani amel etmesi de mümkündür, etmemesi de..	زيد منطلق علمت زيدا منطلقا علمت
Kalb Fiilleri'nin fail ve mefullerinin , birbirine bitişik ve aynı manayı taşıyan zamirler olması mümkündür. Bu cümlede , alimtü fiil+fail, terkinde fail olan tü ile , faile bitişik olarak gelen ve meful olan ni aynı kişiye, aynı manaya yani , ben(ene) ye delalet eder.	علمتني قائماً
Ef'ali Kulüb (Kalb Fiilleri)nde , aşağıdaki beş şeyden biri ile ta'lik meydana gelir. Talik, mefullerin sonunun lafız olarak mensub olamayışı, ancak mana olarak, yine, Bu mefullerin kalb fiillerine ait mefuller olarak kalması durumudur. Yani Aşağıda verilen beş husus sebebiyle, kalb fiilleri, mefullerin sonunu görünüşte fetha ile nasb edemez ama cümleye anlam verirken , mefulleri yine, kalb fiilinin mefulleri olarak düşünürüz. Talik meselesinde , kalb fiilinin , mefuller üzerindeki ameli, manen değil, lafzan bozulur. <i>Eğer amel, mana cihetinden de bozulmuş olsaydı, bu durumu, ilga diye isimlendirecektik. Yani fiilin mefuller üzerindeki ameli ilga oldu diyecektik ve mefullerin , fiil ile, mana yönünden hiç bir ilişkisi olmadığını söyleyecektik.</i>	
1-Kelime-i istifham Burada (e) soru edatı ta'like sebep olmuştur.	علمت ا زيد عندك ام عمر

	2-Kelime-i Nefi Burada (ma) olumsuzluk edatı, ta'like sebep olmuştur.	رَأَيْتُ مَا زَيْدٌ مَنْطَلَقٌ
	3-İbtida lamı Burada, mübtada olan zeyd kelimesinden önce gelen (le) harfi, ta'like sebep olmuştur	وَجَدْتُ لَزَيْدٍ مَنْطَلَقٌ
	4- Qasem lamı	
	5-Haberine lamı ibtida dahil olduğu zaman inne kelimesi; Burada inne nin haberi olan kaimun kelimesine ibtida lamı dahil olmuştur.	عَلِمْتُ أَنَّ زَيْدًا لِقَاءِ
	Aşağıdaki Fiiller de efali kulubden sayılırlar	
	1-Yukarıda zikrolunan fiiller dışındaki Kalb fiilleri	شَكَّتْ نَسِيتْ تَبَيَّنَتْ
	2-Kendisi ile ilim talep edilen fiiller	امْتَحَنْتْ سَالَتْ
	3-Beş duyu fiilleri	لَمَسْتُ ابْصَرْتُ سَمِعْتُ شَمَمْتُ ذَقْتُ

	c-Efali Mülhaqa Bu fiiller, mübteda ve habere dahil olmada, mefullerinin ikisini birden veya sadece birini karine olmadan hazf edilmesinin mümkün olmasında, veya bir mefulunu karine ile hazf etmenin mümkün olmasında, efali kulube benzedikleri için, onlara ilhak olundular, onların arasına girdiler.	صير جعل ترك اتخذ
	3- Üç Mefulu bihe teaddi eden fiiller;	اري اعلم
	Bu fiillerin birinci mefulu اعطيت babının, diğer ikisi de علمت babının mefulu gibidir Bu örnekte , 1. Meful olan amran kelimesi, ikinci meful olan bekran kelimesine zıttır. Yani bu iki kelimedenden bir mübteda + haber cümlesi kuramayız, Amr bekir'dir diyemeyiz. 2. Meful olan bekran ile 3. Meful olan fadılan kelimeleri, birbirine zıt değildir, yani Bekir fadıldır diyerek , bir mübteda + haber cümlesi kurabiliriz. Bu mefuller, yukarıda zikrolunan hazf ve sair kurallara uyma konusunda da alimtü fiilinin mefulleri gibidir.	اعلم زيد عمرا بکرا فاضلا

Tam Fiil- Nakıs Fiil

Her bir fi‘il içün bir merfû ,yani fail (özne) lâzımdır. Eğer fi‘il, o merfu‘ ile, kelâm yönünden tamâm olup, başka bir şeye muhtâc olmazsa, o fiile **tam fiil** , merfû‘una da fâ‘il (özne) denir.

Eğer lazım fiil ise nesne almaz, müte‘addî olursa nesne alır. Bu nesne mensubdur. Mensub olan bu nesneye de, mef‘ûlu bih denir.

Alimellahu Teala (Allah Sübhanehu ve Teala bilir) cümlesinde **alime** fiili ile , fail olan **İsm-i Celal** tam bir anlam ifade etmekte olup, **alime** fiili, tam fiildir.

Nesara Zeydun; bu cümlede fiil olan **nesara**, faili olan **Zeydun** ile birlikte tam bir anlam ifade etmekte , başka bir kelimeye ihtiyaç duymamaktadır. Bu sebepten **nesara tam fiil** omuştur.

Darabe Zeydun Amran cümlesinde **darabe** fiili tam bir fiildir ve de müteaddidir. Müteaddi fiil, mefulu bih alır, **darabe** fiili de **amran** kelimesini mefulu bih olarak almıştır.Aynı şekilde **Nesara Zeydun Amran** cümlesinde **nesara** fiili de müteaddi ve tam bir fiildir.

Zehebe Zeydun cümlesindeki **zehebe** fiili de tam bir fiildir, faili olan **Zeyd** ile birlikte tam bir anlam ifade etmektedir ve başka bir kelimeye ihtiyaç duymamaktadır, ancak **zehebe** lazım bir fiildir. Mefulu bih almamaktadır.**Gitmek** eylemi fail olan **Zeyd** üzerinde kalmakta, başka bir kelimeye, yani mefulu bihe geçmemektedir.

عَلَّمَ اللَّهُ تَعَالَى

نصر زيد

ضرب زيد عمرا

نصر زيد عمرا

ذهب زيد

Kane Zeydun Alimen cümlesinde , kane fiildir, Zeydun , bu fiilin merfu olan mamuludur. Ancak Kane Zeydun (Zeyd oldu) cümlesi tam bir anlam ifade etmemektedir. Akla , şu soru gelmektedir. Zeyd ne oldu ? O halde kane fiili , bu soruya cevap verecek ikinci kelimeye muhtaç olmuştur. O kelime de, alimen kelimesidir. Zeyd alim oldu. Bu sebepten kane fiiline nakıs fiil diyoruz. Yani kane fiili , merfu mamulu olan olan Zeyd kelimesi ile tam bir anlam ifade edememiştir, eksik (nakıs) kalmıştır. Allah Teala, alimdir, hakimdir Zeydun alimun cümlesi , bir isim cümlesidir, mübteda ve haberden meydana gelmiştir. Kane fiili ve diğer nakıs fiiller mübteda ve haber üzerine dahil olmaktadır. Merfu olan Zeydun kelimesine kane fiilinin ismi, mensub olan alimen kelimesine , kane fiilinin haberi denilir.	كان زيد كان زيد عالما كَانَ اللَّهُ تَعَالَى عَلِيمًا حَكِيمًا زيد عالم كان زيد عالما
Ef'âl-i nâkısa iki kısım olub, onlardan evvelkisi (kurb), ya'nî yakınlık ma'nâsına delâlet etmeyen fi'illerdir. Nakıs fiil denilince ilk akla gelen bu fiillerdir. Kane ve sara fiilleri gibi.. Asi, azabı hak eden oldu	كان كان زيد عالما صار صَارَ الْعَاصِي مُسْتَحِقًّا لِلْعَذَابِ

Şu fiiller de , sara anlamında oldukları vakit nakıs fiillerden sayılır.	حال رجع آل قعد ارتدّ تحوّل استحال
Şu fiiller de nakıs fiiller grubuna girer. Bu fiillerin hepsi, bu babda , mazale (ما زال) ma'nâsında kullanılır. Günah işleyen Allahu Subhanehu ve Teala'dan uzak olmaya devam etti	مَا زَالَ الْمُذْنِبُ بَعِيدًا مِنَ اللَّهِ تَعَالَى
اصبح * امسى * اضحى * ظلّ * بات * أض * عاد * غدا * راح * ما زال * ما فتى * ما فتى * ما برح * ما ونى * ما رام	
Şu fiiller de nakıs fiiller grubuna girer. Ruh bedeninin içinde olduğu sürece tövbe kabul edilir Allah Teala cisim değildir/olmadı.	ليس ما دام وَيُقْبَلُ التَّوْبَةُ مَا دَامَ الرُّوحُ دَاخِلًا فِي الْبَدَنِ لَيْسَ اللَّهُ تَعَالَى جِسْمًا
Bazan fi'il-i tâm, (sâra) ma'nâsını tazammun eder ve bu sûretde fi'il-i nâkıs olur. "Temme't-tis'atu bi-hâzâ 'aşraten" Bu cümlede temmet fiili sara anlamında kullanılmıştır. "Sâra 'aşratu tâmmeten" demekdir. "Kemule Zeydun 'âlimen", Bu cümlede kemule fiili sara anlamında kullanılmıştır. "Sâra 'âlimen kâmilan" demekdir.	تمت تسعة بهذا عشرة صار عشرة تامة كمل زيد عالما صار عالما كاملا

Ef'âl-i nâkısanın haberlerini, kendileri üzerine takdîm etmek mümkündür.	
Lâkin evvelinde (mâ) olan fi'ilin haberini kendisi üzerine takdîm etmek mümkün değildir. Meselâ "Kâ'imen mâzâle Zeydun" denilmez Eğer (lem) veyâ (len) ile olumsuzluk yapılmışsa bu durumda, takdîm etmek yani mazale nakıs fiilinin haberi olan qaimen kelimesini mazale fiilinden öne geçirmek mümkün olur. "Kâ'imen lem yezel Zeydun." Denilebilir.	ما زال زيد قاءما قاءما لم يزل زيد
Ef'âl-i nâkısanın iki kısmından ikincisi, "kurb" ma'nâsına delâlet eden fi'illerdir ki, anlar, "ef'âl-i mukârabe" denir. Ve bunların haberleri ancak fi'il-i muzâri' olur. Meselâ asâ gibi. Bunun haberi çok kere, en ile berâber fi'il-i muzâri'dir. Asâ Zeydun en yahruce	عسي زيد ان يخرج
Ef'âl-i mukârabeden biri de "kâde" kelimesidir. Ve bunun haberi çok kere "en" olmaksızın fi'il-i muzâri' olur. "Kâde Zeydun yahrucu" Ve ba'zen "en" ile berâber söylenir. "Kâde Zeydun en yahruce"	كاد زيد يخرج كاد زيد ان يخرج
Ef'âl-i mukârabeden biri "كرب" kelimesidir ki, haberinin en ile ya da en olmadan muzâri'ile gelmesi "kâde" fiili gibidir.	كرب

Şu fiiller de , ef‘âl-i mukârabeden olup, bunların haberleri olan fiili muzarının önünde de “en” bulunmaz.	اخذ طفق هلهل هب اقبل انشاء علق جعل
“evşeke” nin kullanılışı da ‘asâ” ve “kâde” nin kullanılışı gibidir. Yani cümle içinde kullanılma şekilleri aynı kurallara aynı hükümlere tabidir.	عسي كاد اوشك
Ve bu ef‘âl-i mukârabenin haberlerini kendileri üzerine takdîm mümkün değildir. Meselâ en yahruce kâde Zeydun denilmez.	كاد زيد ان يخرج

İsmi Fail Ve İsmi Mefulun , munfasıl failde ve mefulu bihde amel edebilme Şartları Nelerdir?

İsmi Fail

Malum fiilin ameli gibi amel eder. Yani Failini ref, mefulunu nasb eder.

O'nun hasedi , amelini yaktı

Bu cümlede **ehraqa** fiili malum (etken=aktif) bir fiildir. **Hasedu** kelimesi bu fiilin faili, **amele** kelimesi de bu fiilin mefuludur. Malum fiil olan **ehraqa**, failini ref , mefulunu nasb etmiştir.

Her hasedcinin hasedi, amelini yakıcıdır.

Ehrika fiilinden doğan ismi fail , **muhrikun** kelimesidir. **Muhrikun** kelimesi , Bu cümlede, etken fiilinin ameli gibi amel etmiş , yani **hasedu** kelimesini özne olarak almış ref etmiş, **amele** kelimesini nesne olarak almış nasb etmiştir.

أَحْرَقَ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

كُلُّ حَسُودٍ مُّخْرِقٌ حَسَدُهُ عَمَلَهُ

İsmi Meful

Mechul fiilin ameli gibi amel eder. Yani Naib Fail alıp ref eder.

Tevbesi kabul edildi

Bu cümlede **kubile** fiili, mechul (edilgen=pasif) bir fiildir. **Tevbetu** kelimesini **naib fail** olarak alıp, ref etmiştir.

Her tövbe edenin, tövbesi kabul edilmiştir

Mekbulun kelimesi ismi mefuldur. Mechul fiili olan **qubile** gibi amel etmiş, **tevbetu** kelimesini **naib fail** olarak alıp ref etmiştir.

قُبِلَ تَوْبَتُهُ

كُلُّ تَائِبٍ مَّقْبُولٌ تَوْبَتُهُ

A-Eğer Tarif lamı onlara dahil olmuşsa sadece şu iki şart aranır

الضارب غلامه عمرا امس عندنا

1-İsmi Fail veya ismi meful , Tasgir (küçültme) sıgalarında gelmeyecekler

ضارب ----ضَرْبٌ
مضروب ---مُضْرَبٌ

2- İsmi Fail veya ismi meful, Bir sıfat ile sıfatlanmış (mevsuf) olmayacaklar.
Bu cümlede ,**Daribun** ismi faili, **şedidun** ile sıfatlanmış olduğundan , artık **şedidun** kelimesinin arkasından gelecek herhangi bir kelime üzerinde , **daribunun** amel etmesi mümkün değildir.
Bu örnekte **daribun** ismi faili **ğulamuhu** kelimesinde amel etmiş, onu ref edip fail olarak almış, daha sonra da **şedidun** kelimesi ile sıfatlanmıştır. Bu durumda , **daribun** kelimesinin sıfat alarak mevsuf olması, onun amel etmesine zarar vermemiştir.

جاءنى ضاربٌ شديدٌ
جاءنى ضاربٌ غلامه شديدٌ

B-Eğer Tarif lamı onlara dahil olmamışsa , yukarıdaki iki şartın yanında şu şartlardan birinin de bulunması gereklidir..

3- Mübteda ya itimat edecektir, yani kendisi mübtedanın haberi olacaktır. Burada mübteda **Zeyd**dir, haber ise **daribun**dur.

زيدٌ ضاربٌ غلامه

4- Mevsuf'a itimat edecektir (dayanacaktır),yani kendisi sıfat olacaktır. Burada **daribun** ismi faili , **raculun** kelimesine sıfat olarak gelmiştir.

جاءنى رجلٌ ضاربٌ غلامه

5- Zil Hâle (hal sahibine) itimat edecektir yani kendisi hal olacaktır. Burada **rakiben** haldir, bu halin sahibi ise **Zeyd**'dir.

جاءنى زيدٌ راکباً غلامه

6- İstifham'a itimat edecektir, yani kendisinden önce bir istifham (**soru**) edatı gelecektir.Burada **'e'** soru edatıdır.

أقائمٌ الزيدانِ

7- Nefî edatına itimat edecektir , yani kendisinden önce bir nefî (**olumsuzluk**) edatı bulunacaktır. Burada **'ma'** olumsuzluk edatıdır.

ما أقائمٌ الزيدانِ

Bu şartlar , ismi failin , faillerde amel etmesinin şartlarıdır. Mefullerde amel etmesi için, ayrıca bir şart daha gereklidir. O şart da, ismi failin , hal (**şimdiki zaman**) veya istikbal (**gelecek zaman**) manasına delalet etmesi şartıdır.

زيد ضارب عمرا الان
زيد ضارب عمرا غدا

Mübâlağalı ismi fâ'il vezinlerinden (fe'âlun), (fe'ûlun) ve (mif'âlun) un amel etmesinin şartları

Bu üç vezin 'amelde ve şerâ'itde ism-i fâ'il ile ism-i mef'ûl gibidirler.

Bu vezinlerin, amel etmede, ismi fail ve ismi mefulden farkları, , mef'ûlün bihi nasb edebilmek için hal veya istikbal manalarını taşımalarının şart kılınmamış olmasıdır.

مفعال فعول فعال

Sıfat-ı Müşebbehenin amel şartları

Kendi fiili gibi amel eder yani failini raf eder. İsmi fail'in amel etmesi için aranan şartlar sıfatı müşebbehe için de aranır. Sadece , hal ve istikbale delalet şartı aranmaz.

Hasune vechuhu cümlesinde **hasune** fiili lazım bir fiildir. Lazım fiillerin mefulu bih almadıklarını sadece fail alıp ref ettiklerini önceki derslerimizde görmüştük. Burada da , **hasune** lazım fiili, **vechuhu** kelimesini fail olarak almış ve ref etmiştir.

Hasenun kelimesi, **hasune** lazım fiilinden doğan bir sıfatı müşebbehedir. O da , doğmuş olduğu **hasune** fiili gibi amel etmiş, **vechuhu** kelimesini fail olarak alıp ref etmiştir.

İbadet, sevabı güzel olandır ve günah, azabı çirkin olandır

حسن وجهه

زيد حسن وجهه

الْعِبَادَةُ حَسَنٌ ثَوَابُهَا وَالْمَعْصِيَةُ

قَبِيحٌ عَذَابُهَا

İsmi Tafdil

Alimde olan hilmiden (yumuşaklıktan) **daha güzel** bir hilm hiçbir kimsede olmamıştır.

Ben hiçbir adam görmedim ki, onun gözünde olan kuhlin güzelliği, Zeydin gözünde olan kuhlin güzelliği gibi olsun. Belki Zeydin gözünde olan kuhlin güzelliği başkalarının gözünde olan kuhlin güzelliğinin fevkindedir. Zeydin gözündeki kuhl **daha güzeldir** ”

مَا مِنْ رَجُلٍ أَحْسَنَ فِيهِ الْحِلْمُ
مِنْهُ فِي الْعَالَمِ

مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ
الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

İsm-i tafdîl, mef'ûlün bih alıp , onu nasb edemez. Bu hususta alimler ittifak etmiştir.

Ve fiil manasında olmadığı müddetçe, hiçbir zaman zahir olan bir faili de ref edemez.

Lakin, **İsm-i tafdîl**, fi'il ma'nâsında olursa, bu müstesnadır, o zaman zahir failini ref'edebilir. Ancak O'nun fiil manasında olabilmesi için de bazı şartlar gereklidir

Zahir fail dışında, şartsız olarak amel edebilir, yani müstedir zamiri ,fail olarak alıp ref edebilir ve de zarfda, halde, temyizde nasb ameli işleyebilir.

Bu misalde لُ الْكُحْلُ lafzı, ismi tafdil olan أَحْسَنَ lafzının failidir. Yani **ismi tafdil** olan **ehsene** lafzı, **kuhl** lafzını fail olarak alıp onu ref etmiştir.

Burada **ismi tafdil** fiil anlamındadır yani (**Hasune= güzel oldu**) anlamındadır.

مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ
الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

İsmi tafdil, hangi yolla fiil manasında olur ?

İsmi tafdilin , fi‘il ma‘nâsında olması için, cümlede , beş şartın bulunması gerekir.

Bu örnekte, ismi failin (**ehsene**), **kuhl** kelimesini fail olarak alıp onda ref ameli işlemesi için gereken beş şartın nasıl tahakkuk ettiğini görelim.

ما رأيتُ رجلاً أحسنَ في عَيْنِهِ
الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

ما رأيتُ رجلاً أحسنَ في عَيْنِهِ الْكُحْلُ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

İsmi tafdilin lafzan merfu faili ve Macera aleyhin mutealleki

Ma cera aleyh

Fiil anlamında olan ismi tafdil, lafız yönünden , macera aleyhe(**raculen** kelimesi) sıfattır.
Ancak o, Hakikatte **kuhl** kelimesinin sıfatıdır.

Olumsuzluk edatı

(Ehsen) ismi tafdili gerçekte, kuhl kelimesinin sıfatıdır. Çünkü, güzel olmak , **kuhl** ile kaimdir. **Kuhl** olmasa, hangi şeye güzel denilecektir ? O halde güzel denilince , **kuhl** un varlığı gerekmektedir.

1-İsmi tafdil olan **أَحْسَنَ** kelimesi , lafız itibarıyla, macera aleyh olan **رجلاً** kelimesinin sıfatıdır. Yani sözdizimi itibarı ile , cümle içinde, **raculen** kelimesinin sıfatı olarak görünmektedir.

2-Her ne kadar **أَحْسَنَ** kelimesi, lafız itibarıyla **رجلاً** kelimesinin sıfatı olsa da, hakikat itibarıyla **أَحْسَنَ** lafzı **الْكُحْلُ** kelimesinin sıfatıdır, zira güzellik haddizatında **الْكُحْلُ** (sürme) ye ait bir sıfattır. Sürme varsa , güzellikten söz edilebilir.

Kuhl ise , macera aleyh olan **رجل** kelimesinin muteallakıdır. Onunla bağlantılıdır. Çünkü , raculün gözünün ehzen olmasına sebep **kuhl**dür.

3- **الْكُحْلُ** yani sürme, adamın gözü ile Zeyd'in gözü arasında müşterek bir özelliktir. Yani hem **racul** hem de **zeyd** ,her ikisi de gözlerine sürme çekmişlerdir. **الْكُحْلُ** , **adamın gözüne** taalluku itibarı ile **mufaddal** olmuştur.

4- **الْكُحْلُ** yani sürme , **Zeydin gözüne** taalluku itibarı ile '**Mufaddalun aleyh**' olmuştur.

5- İsmi tafdil olan **أَحْسَنَ** **menfi (olumsuz) olmuştur..** Yani cümlenin başında bir olumsuzluk edatı olan **ما** vardır.

Bu şartlar üzerinde biraz inceleme yapmamız gerekir.

الْكُلُّ kelimesinin, adamın gözüne itibar edilerek, **mufaddal** olması yani daha güzel olması, Zeydin gözüne itibarla güzelliğinin daha az olması yani, **mufaddalun aleyh** olması, nefy edatı gelmeden önce idi. Yani nefy edatsız olan şu cümlede , özetle , şu anlam çıkmaktadır.

Adamın gözündeki sürme, Zeydin gözündeki sürmeden daha güzeldir.

رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ الْكُلُّ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

Nefy yani olumsuzluk edatı geldikten sonra , hüküm tersine döner. Yani bu sefer şu hükmü veririz.

الْكُلُّ , Zeydin gözü dikkate alınırsa **mufaddal**, adamın gözü dikkate alınırsa **mufaddalun aleyh**dir. Yani , aşağıdaki cümleden , özetle şu anlam çıkmaktadır. **Zeydin gözündeki sürme, Adamın gözündeki sürmeden daha güzeldir.**

مَا رَأَيْتُ رَجُلًا أَحْسَنَ فِي عَيْنِهِ الْكُلُّ مِنْهُ فِي عَيْنِ زَيْدٍ

Hulasai mana, **raculun** gözündeki kuhlün güzelliği, **Zeydin** gözündeki kuhlün güzelliğinden daha düşüktür.

Bu takdirce, beş şartı taşıyan bu cümledeki **أَحْسَنَ** ismi tafdili, **حَسُنَ** fiili ,manasında olur ve fiil manasını içeren , ismi tafdil de **kuhl** lafzını fail olarak ref eder.

MASTAR

Allah Subhanehu ve Teala, kulunun , kendisi için , bir fakire dirhem **vermesini** sever. Bu cümlede **i'taen** mastarı, **abdu** kelimesini fail almış ref etmiş, **fakir** ve **dirhem** kelimelerini de meful alarak nasb etmiştir.

يُحِبُّ اللَّهُ تَعَالَى إِعْطَاءَ لَهُ عَبْدُهُ
فَقِيرًا دِرْهَمًا

Mastarın, fail ve mefulun bih de amel etmesi için bazı şartlar gereklidir.

1-Mastar, ismi tasgir (küçültme ismi) sıgasında olmamalıdır.

نَصِيرٌ وَ ضَرِيبٌ

2-Bir sifata mevsuf olmamalıdır.

أَعْجَبَنِي الضَّرْبُ الشَّدِيدُ

3-‘Şimdiki zaman’ manasına yakın olmamalıdır.

4-Lam ile tariflenmiş olmamalıdır.

5-Mastarı binayı merre veya mastarı binayı nevi olmamalıdır.

ضَرْبَةٌ ضَرْبَةٌ

6-Mastar tekid olarak gelmiş olmamalıdır. Bu örnekte , mastar olan **darben** kelimesi, **darabtü** fiilini te’kid etmek için gelmiştir.

ضربت ضرباً

Ancak eğer fiil, hazfı lazım olan (hazfı vacib olan) , yani cümlede , muhakkak hazfedilmesi gereken bir fiil ise, o zaman, **mastar** , hazfedilen fiilin makamına kaim olur, onun yerine geçer ve fiil gibi amel eder. Burada sekaytü fiili hazfedilmiş, sekyen mastarı fiilin makamına geçmiştir. Mastarın failini, naibsiz olarak, yerine bir şey koymadan hazf etmek caizdir. Failin bu şekilde naibsiz hazf edilmesi sadece mastara has bir özelliktir. Mastarın faili, mutlaka zahir olur, mastar içinde gizli, muzmer bir fail olmaz ve mastarın amel ettiği kelimelerin , mastardan önce getirilmesi de mümkün değildir. **Sekyen Zeyden** denilemez.

سَقَيْتُ سَقِيًّا زَيْدًا

سَقِيًّا زَيْدًا

İsmi Muzâf

Allahu Subhanehu ve Teala'ya **ibadet etmek** hayırdır.

عِبَادَةُ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرٌ

İsmi muzaf , kendisinden sonra gelen ve **muzafun ileyh** diye isimlendirilen kelimeyi **cer** eder. **Cer ameli** yapması için şu üç şartın cümlede yerine gelmesi gerekir.

1.Muzaf olacak isim, tenvinli olmamalıdır.
Yine muzafın, Tesniye ve Cemi Nunlarından birini taşıması gerekir.
Çünkü bunlar da tenvin yerine geçerler.

ضاربٌ
ضاريون ضاريان

2.Muzaf, Muzafun ileyh kelimeleri umumilik ve hususilik konusunda eşit olmamalıdır.

Cem' ile **Küll** kelimeleri arasında umumi bir manayı ifade etmek konusunda ,müsavat, eşitlik vardır. Bu sebeple , bunlardan, bir isim tamlaması yapılamaz.

Yani **cemin küllisi** veya **küllinin cemi** tarzında bir tamlama vucuda getirilemez.

جمع كل

3. Muzaf, Muzafun İleyhten daha hususi olmamalıdır.
Mesela, **yevm** kelimesi, genel, umumi bir mana ifade eder, yani **yevm** denilince genel olarak bir zaman dilimi anlaşılır. Ancak **cum'a** denilince , genel bir zaman dilimi değil, haftanın belirli bir günü anlaşılır. Günlerden belirli bir tanesi olan **Cuma**, gün kelimesinden daha hususidir.
Bu sebepten **yevm** kelimesi umumilik, **cum'a** kelimesi hususilik ifade eder.

Ve **cu'matul yevm** deye bir tamlama yapılamaz.

جُمُعَةٌ

يَوْمٍ

İzafet , iki çeşittir;

1-Manevi İzafet

2-Lafzi İzafet

1-Manevi İzafet;

Manevi izafette, muzaf sıfat değildir ve de marife değildir.

Ğulamu Zeydin cümlesinde , muzaf olan **Ğulam** kelimesi , isimdir, sıfat değildir, bir şeyi nitelememektedir, köle'ye verilen bir isimdir.

Ve de **el** takısı ile **marife** haline getirilmemiştir. Yani muzaf cümlede, **el Ğulam** olarak geçmemiştir.

Elğulamu Zeydin şeklinde bir tamlama yapılamaz.

غلامُ زيدٍ

Manevi İzafet iki anlama gelir.

1.'Min' manasındadır.

Eğer muzafun ileyh , muzafa ve gayrısına şamil bir cins olursa o zaman **min** anlamındadır deriz.

خَاتَمُ فِضَّةٍ Gümüşten yüzük.

Gümüş kelimesi burada muzafun ileyhdir.

Gümüş madeni hem , bu cümlede muzaf görevi gören **yüzüğe**, hem de yüzük dışında başka eşyalara da şamildir. Mesela , **gümüşten küpe**, **gümüşten tabak**...

Min anlamında dediğimiz, bu tamlamanın aslının **hatemun min fiddatin** şeklinde takdir edilmesidir.

خَاتَمُ فِضَّةٍ

خَاتَمٌ مِنْ فِضَّةٍ

2.'Lam' manasındadır. Eğer muzafun ileyh , muzaf ve gayrısına şamil bir cins olmazsa **lam** anlamındadır deriz.

Bu şekilde tamlama çok yapılır.

غلامُ زيدٍ tamlaması, غلامٌ لزيدٍ şeklinde takdir edilir. **Re'sü Amrin** tamlaması da **Re'sün liamrin** şeklinde takdir edilir. Yani **Zeyd'e ait ğulam** ve **Amr'a ait re's** gibi..

غلامُ زيدٍ

غلامٌ لزيدٍ

راءس عمرو
راءس لعمر

İzâfet-i ma‘neviyye iki şey ifâde eder.

1- İzafeti Maneviyye, ta‘rîf ifade eder.

Eğer **mudâfun** ileyh ma‘rife olub, **mudâf** da (**ğayru**), (**şibhu**) (**mislu**) kelimelerinden başka bir kelime olursa , bu şekilde bir izâfet **ta‘rîf** ifâde eder.

Ğulamu Zeydin cümlesinde , muzaf olan **Ğulam** kelimesi , (**ğayru**), (**şibhu**) (**mislu**) kelimelerinden başka olduğundan ve muzafun ileyh olan **Zeyd** kelimesi de marife yani belirli bir kişinin adı olduğundan **Ğulamu Zeydin** tamlaması ta‘rif ifade eder deriz.

غلامُ زيدٍ

2- İzafeti Maneviyye, tahsis ifade eder.

Ve eğer **mudâfun** ileyh nekra olursa, o zaman, **İzafeti Maneviyye** tahsîs ifâde eder.
Ğulâmu raculin cümlesinde **raculin** kelimesi mudafun ileyhdir ve de **nekra** olarak gelimiştir.

غلامُ رجلٍ

2-Lafzi İzafet

Lafzi izafette, **mudaf** olan kelime sıfattır.
Bu tamlamada , **muzaf** olan **daribun** kelimesi, sıfattır ve **Zeyd** kelimesi de **mudafun** ileyh olmuştur.

ضاربٌ زيدٌ

Lafzi izafet niçin yapılır ?

Tenvini ve tenvin yerine geçen **Tesniye ve Cemi nunlarını** düşürmek suretiyle , lafızda hafiflik oluşması için.
Mesela , **Daribu Zeydin** tamlamasının aslı **Daribun Zeyden** cümlesidir.

Bu cümlede **daribun** kelimesinin sonu tenvinlidir ve dile ağır gelmektedir. Bunu tamlama şekline sokarak **Daribu Zeydin** haline getirirsek, **daribun** kelimesinin sonundaki tenvini düşürmüş oluruz. Çünkü muzaf , tenvinli olamaz. Ve lafızda hafiflik elde ederiz.

Aynı mantıkla, **Dariba Zeydin**, tamlamasının aslının , **Daribani Zeyden** olduğunu ve tesniye nununu düşürerek hafiflik elde ettiğimizi anlayabiliriz.

Ve yine , **Daribuu Zeydin**, tamlamasının aslının , **Daribune Zeyden** olduğunu ve cemi nununu düşürerek hafiflik elde ettiğimizi anlayabiliriz.

ضاربٌ زيدٌ
ضاربٌ زيداً

ضارباً زيدٌ
ضاربان زيداً

ضاربو زيدٌ
ضاربون زيداً

Soru: Muzafa ,**el** harfı tarifi getirerek tamlama yapabiliriz ve bu şekilde lafızda bir hafiflik elde edebiliriz ?

Cevap: ed-Dâribu Zeydin gibi, muzafa **el** takısı getirilerek yapılan tamlamalar lafızda hafiflik oluşturmadıklarından bu şekilde izâfet câ'iz olmaz.

“ed-Dâribu’r-racule” gibi tamlamalar ise “**el-hasenu’l-vechi**” terkîbi üzerine hamlen câ'izdirler.

Zîrâ “**el-hasenu’l-vechi**” terkîbinin aslı, “**el-hasenu vechuhu**” dur.

Zamîre izâfetden kat’ olunmakla kelâmıda bir derece tahfîf hâsıl olmuş olur. Kelâmın aslı **el hasenu vechuhu** idi. **Vech** kelimesi burada **hu** zamirine muzaf olmuştu ve **vechuhu** terkibi oluşmuştu. Bu cümleyi izafet şekline çevirerek **elhasenul vechi** dedik ve **hu** zamirini düşürerek, lafızda bir derece hafiflik elde ettik.

الضارب الرجل

الحسن الوجه

الحسن وجهه

İsmi Mübhemi Tam

Teravih yirmidir !

Ne yönünden **yirmidir** ?

Rekat yönünden yirmidir.

Burada **ışrune**, tam mübhem bir isimdir. **Yirmi** denilince , zihnimize şu soru gelmektedir.

Yirmi.....?, **yirmi** olan nedir ?

İşte bu sorunun cevabı **ışrune**den sonra gelen **rek'aten** kelimesi ile verilmektedir. **Rek'aten** kelimesi manası kapalı olan **ışrune** kelimesini temyiz etmekte, ona açıklık kazandırmaktadır.

ışrune amildir, **reka'ten** kelimesini nasb etmiştir.

التَّارَوِيحُ عِشْرُونَ
رَكْعَةً

Ritlün (bir ölçek)...Bu kelimenin sonuna dikkat edersek tenvinli olduğunu görürüz.

Ritlün (bir ölçek)..... denilince akla şu soru gelmektedir.

Bir ölçek ne ? Yağ mı, bal mı..?

Yani bu kelime tam kapalı bir isimdir ve temyize, açıklanmaya muhtaçtır.

Mesela , biz cümlemizi yağın bir ölçegi şeklinde tasarlayalım. Bunu izafet (tamlama) terkihi ile yapabiliriz. **Ritlu Zeytin** şeklinde...Burada **ritlu** muzaf , **zeyt (yağ)** muzafun ileyh olmuştur.

Ancak dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır.

O da **ritlu** kelimesinin sonunun tenvinsiz oluşudur. Niçin ?

Çünkü izafette , muzafın sonu tenvinli olamaz.

Tenvin izafete engel teşkil etmektedir.

Bu durumda , tenvinli olarak gelen **ritlün** kelimesine izafet yolu ile açıklık getiremeyeceğimiz aşıkardır.

Demekki, tenvin , **ritlün** kelimesinin tam kapalı bir isim olmasına sebep olmuştur, onu muzaf olmaktan da alıkoymuştur.

O halde ne yapmalıyız ? **Ritlun** kelimesini açıklayacak, temyiz edecek bir terkihi oluşturmamız. İşte bu da **zeyt (yağ)** kelimesini , **ritlun** kelimesine temyiz olarak getirip, **zeyt** kelimesini **nasb** etmekle mümkün olur.

رِطْلٌ.....

رِطْلُ زَيْتٍ

رِطْلُ زَيْتًا

Tenvinin , bir ismin tam kapalı bir isim olmasına sebep olduğunu söyledik ve onu açıklamak için nekre olan bir temyiz kelimesine ihtiyacımız olduğunu belirttik. Tenvin gibi, başka hangi unsurlar, bir kelimeyi tam kapalı bir isim haline getirirler ? Bunları toplu olarak ele alalım. İsm-i mübhemi-i tam, beş şeyden biriyle tam kapalı olur.	
1-Zamir olan ismi mübhemi tam. Burada mübhem isim hu zamiridir. hu zamininin , racul kelimesine izafeti mümkün olmaz. Bu durumda, hu ismi mübhemi tam olup, raculen kelimesini temyiziyyet üzere nasb eder.	ربه رجلاً ياله رجلاً نعم رجلاً
2- İsmi İşaret. Bu Ayeti Celile’de , haza ismi işarettir. Burada ismi mübhemi tam olmuştur. Meselen kelimesini temyiziyyet üzere nasb etmiştir.	قوله تعالى ما إذا اراد الله بهذا مثلاً
3-Tenvin; Tenvin iki türdür	
a-Lafzan Tenvin; Burada tenvin , ritlun kelimesinin sonunda lafzi olarak, açıkça görülmektedir.	رِطْلٌ زَيْتًا
b-Takdiren Tenvin; Burada mesakiylu kelimesi el takısı ile gelmediği halde niçin tenvin almadı ? Çünkü Gayrı munsarifdir. Gayrı munsarif kelimeler tenvin almazlar. O halde , bu kelime marife olmadığına göre nekredir ve sonunda takdiri bir tenvin vardır. Ve yine mürekkeb olan sayılarda takdiri bir tenvin bulunur. Yani ehade aşera mürekkeb bir sayıdır, aşeranın sonunda takdiri bir tenvin vardır. İşte bu takdiri tenvinler sebebiyle, izafet terkipleri oluşturup, mesakiylu zehebin veya ehade aşere raculin diyemiyoruz. Zeheben ve raculen kelimelerini , mensub temyiz olarak getiriyoruz ve bu sayede, mesakiyl ve ehade aşere kelimelerindeki kapalılığa açıklık getiriyoruz.	مَثَاقِيلُ ذَهَبًا أَحَدَ عَشَرَ رَجُلًا

3-Tesniye Nunu; Menevani deki tensiye nunu, izafate mani olmuştur.	مَنَوَانِ سَمْنًا
4-Şibhi Cem nunu; 10 ile 90 arasındaki onlu sayılarda bulunun bu nun, izafate mani olmuştur. 10-20-30.....90	عِشْرُونَ دَرَهْمًا
5-İzafet; Burada mil'u kelimesi hu zamiri ile izafet terkibi yaptıkları için bu izafet mübhemlik oluşturmuş, mil'uhu ter kibini , temyiz ile açıklamayı gerektirmiştir. Aselen kelimesi de, mensub temyiz olarak gelmiştir.	مِلْؤُهُ عَسَلًا
Bazan , ritlu zeytin ve meneva semnin şeklinde izafet ter kibleri yapılabilirse de bu, sadece bu iki cümleye has bir özelliştir. Bunların dışında yapılmaz. Yani ritlun sonundaki tenvini ve menevani kelimesinin sonundaki nunu kaldırıp , bu kelimeleri muzaf yaptık.	رَطْلُ زَيْتٍ مَنَوَا سَمْنٍ
İsmi mübhemi tammin mamulu olan temyiz kelimesi, öne getirilemez. Yani dirhemen işrunne, zeyten ritlün denilemez.	عِشْرُونَ دَرَهْمًا رَطْلُ زَيْتًا

SAYILARIN TEMYİZİ

1-Üç ile on arası sayıların temyizleri mensub olmaz, cem sıgasıyla gelir ve mecrurdurlar.

Ricalin kelimesi , **selasetün** sayısının temyizidir, **racul** kelimesinin çoğuludur ve mecrur olarak gelmiştir.

ثَلَاثَةُ رَجَالٍ

2-Üçyüz den Dokuzyüz'e kadar olan sayıların temyizleri mensub olarak gelmez, mecrur olarak gelirler.Ancak cem sıgasında değil müfred olarak gelirler.

Mietin kelimesi **müfreddir** ve **mecrur** olarak gelmiştir.

تِسْعِمِائَةٍ وَ ثَلَاثِمِائَةٍ

3-On bir'den Doksan dokuz'a kadar olan sayıların temyizi; Müfred ve Mensuptur.

جَاءَنِي ثَلَاثَةُ عَشَرَ رَجُلًا

4-Yüz ile Bin sayısı ve **yüz ile bin** sayılarının **tesniyeleri** ve sadece **bin** sayısının **cem'i** sinin temyizleri ; **Müfred** ve **Mecrûr**dur.

Dirhemin ve **raculin** temyizleri, **müfred** ve **mecrur** olarak gelmişlerdir.

مِائَةُ رَجُلٍ وَ أَلْفٌ دِرْهَمٍ

Ma'nel Fiil

Günah işleyen Allahu Subhanehu
ve Tela'dan **uzak oldu**

Günahı **terk et !**

Dünyada rahatlık **hasıl olmadı.**

Alimin ahlakının Muhammedî
olması **gerekir.**

هَيْهَاتَ الْمَذْنِبُ مِنَ اللَّهِ تَعَالَى
(أَيُّ بَعْدُ)

تَرَكَ ذَنْبًا (أَيُّ أَتْرَكَ)

مَا فِي الدُّنْيَا رَاحَةً (أَيُّ مَا حَصَلَ)

يَنْبَغُ لِلْعَالِمِ أَنْ يَكُونَ مُحَمَّدِيًّا خُلُقُهُ
(أَيُّ يَلْزَمُ)

1-İsim Fiiller

a-Emir anlamında olan isim fiiller;

Ha kelimesi, mazi, muzari, emir .. gibi fiil kalıplarından herhangi birine dahil değildir. Ancak **ha** kelimesi **hüz** fiilinin anlamı olan 'al' anlamında kullanılmıştır. Onun için **ha** ya **ma'nel fiil** diyoruz. **Huz** fiili nasıl ki **Zeyd** kelimesini meful olarak alıp nasb ediyorsa , **ha** kelimesi de aynı ameli işlemekte olup, **Zeyd** kelimesini meful olarak alır ve nasb eder. Bu terki, **Zeyden ha** şeklinde, yani, meful olan mamulun , amil olan **Ha** ya takdim edilerek öne alınması şeklinde söylenemez.

b-Mazi Fiil anlamında isim fiiller;

be'ude = uzak oldu

iftereka = ayrıldı

karube=yaklaştı

Bu fiiller mazi fiillerdir, İsim fiil olan **heyhate**, **beude** anlamında, **settane**, **ifteraqa** anlamında, **ser'ane** ve **veşkane**, **karube** anlamında kullanılmışlardır.

Burada , isim fiiller, aynı anlamı taşıdıkları mazi fiillerin amelini işlerler.

ها زيدا (خذ زيدا)

هلم

رويدا

تراك

دونك

عليك

بله

هيهل

هات

هيهات الامر

شتان زيد و عمرو

سرعان زيد و وشكان عمرو

2-Zarfu-ı Müstekar

a-Zarfı müstekar mefulu bihte amel edemez
b-Zarfı müstekarın zahir olan failde amel etmesi için, ismi failin amel şartlarından birini taşıması ya da ismi mevsule dayanması gerekir.

Burada **fiddari** zarfı müsteqardır. Zarfı müsteqarın ne olduğunu ilk derslerimizde, harfı cer bahsinde izah etmiştik.

Bu örneklerde , zarfı müsteqar olan **fiddari** terkihi, **Zeyd**'e , **ma** 'ya , **ellezi**'ye dayanarak , onlara itimat ederek, onları arkasına alarak zahir fail olan **ebuhu** terkihiinde amel etmiş, **ebuhu** terkihini fail olarak alıp ref etmiştir.

Fiddari 'nin dayandığı **zeyd** kelimesi mübteda, **ma** kelimesi , soru edatı, **ellezi** kelimesi ise , ismi mevsuldur.

Zahir fail demek, **fiddari** içinde gizli olmayan , açık olarak **fiddari**'den sonra zikredilen fail demektir.

c-Zeydun fiddari cümlesinde , zarfı müstekar zahir failde amel etmemiştir.

Anca **fiddari** içinde , gizli fail olan **hüve** zamiri bulunmaktadır.

Cümleinin aslı , **hasale Zeydün fiddari** i di. Malumdur ki , **hasale** içinde gizli fail olan **hüve** mevcuttur. **Hasale** fiili hazf edilince , **hasale** fiilinin içinde gizli olan **huve** zamiri , zarfı müstekar olan **fiddari** terkihiine intikal etmiştir.

d-Burada fiddari haber , Zeyd mübtedadır. Haber mübtedadadan önce getirilmiştir.

زيد في الدار ابوه

ما في الدار ابوه
جاني الذي في الدار ابوه
زيد في الدار

زيد حصل في الدار (هو)

زيد في الدار (هو)

في الدار زيد

3-İsmiMensub

“Kardeşi haşimi olan bir adama uğradım.”

Burada, **haşimiyyun** kelimesi ismi mensubdur.

Ehuhu ter kibini **fail** olarak almıştır ve ref etmiştir. İsmi mensubun amel edebilmesi için , ismi mefulun amel şartlarından birini taşıması gerekir.

مررت برجلٍ هاشمِيٍّ أخوه

4-Müstear İsim;

Esed kelimesine, **müstear isim** denir. Niçin ? **Esed** kelimesi, Cesur bir adama mecazen verilmiş bir isimdir.

Ayrıca, **esed** kelimesi, bir ismi fail olan **mücteriyun** anlamında kullanılmıştır.

Araplar, **esedün aleyye** derler , bu cümle **mücteriyun aleyye** anlamındadır. Yani, **bana karşı aslan kesilmiş** anlamında..

Madem ki **esed** lafzı , **mücteriyun** anlamında kullanıldı, onun ameli gibi amel edebilir.

“**Merartü biraculin mücteriyun ğulamuhu**” ter kibinde , **mücteriyun** kelimesinin, **ğulamuhu** ter kibini ref edip fail aldığı gibi, **esed** kelimesi de, aynı cümle içinde **mücteriyun** yerine geçerek, **ğulamuhu** ter kibini ref edip fail olarak almıştır.

أَسَد

أَسَدٌ عَلِيٌّ
مُجْتَرِيٌّ عَلِيٌّ

مَرَرْتُ بِرَجُلٍ مُجْتَرِيٍّ
غُلَامُهُ
مَرَرْتُ بِرَجُلٍ أَسَدٍ غُلَامُهُ

5-Kendisinden sıfat anlamı anlaşılan her bir isim de , ma’nel fiil grubuna girer. Sıfattan kasdımız, ismi fail, ismi meful, sıfatı müşebbehe dir. Ayeti Celille’de, geçen İsmi celal, ismi meful olan ma’bud anlamındadır. Zarf olan fissemavati terkibi celilesinde amel etmiştir.	وهو الله في السماوات
6-İsmi işaret (haza), leyte, lealle, nida harfi (ya) , teşbih harfi (ke) , tenbih harfi (haza) , nefiy harfi (ma) ... bütün bu gibi harflerden, fiil manası anlaşılır.	هذا زيد (أشِيرُ) لعل الله يغفر ذنبي (أَتَرْجَى) ليت زيدا جاء (أَتَمَنَى) يا زيد ركباً (أَدْعُو) زيد كعمرو (أُشَبِّهُ) هذا زيد (أُنَبِّهُ) ما انت بذى علم كاملاً (انْتَفَى)
Beşinci Maddede geçen ve sıfat anlamı taşıyan bütün isimlerle, altıncı Maddede geçen harfler, fail ve mefulun bih dışında olan mamuller üzerinde amel ederler. Hal , temyiz... gibi. ..	

MANEVİ AMİLLER	
Muhammed (sav), Allah'ın elçisidir Allahu Subhanehu ve Teala tevbe edene merhamet eder .	مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ يَرْحَمُ اللَّهُ تَعَالَى التَّائِبَ
1-Zeydun kaimun cümlesinde , Zeyd, mübteda, kaimun haberdur. Bu iki kelime arasında birbirlerine isnad vuku bulunduğundan ,yani biri müsned diğeri müsnedün ileyih olduğundan , lafzi amil bunlara gelmemiştir. Manevi amil tarafından hem mübteda hem de haber ref edilmişlerdir.	زَيْدٌ قَائِمٌ
2-Zeydun yedribu cümlesinde , yedribu fiili muzaridir ve bu cümlede haber olarak gelmiş, ismi fail olan daribun kelimesinin yerini almıştır İsmi fail ile Muzari fiilin benzerliğini ve muzari fiilin mamul olmasının , ismi faile olan bu benzerlik sebebiyle vuku bulunduğunu ilk derslerimizde görmüştük. İşte bu benzerlik sebebiyle , muzari fiil, manevi amille, ref edilmiştir. Niçin? Bu mevkide ismi fail olan daribun olsaydı , o da cümlenin haberi olarak manevi amil tarafından ref edilecekti. Muzari fiilin manevi amille ref edilmesi, muzari fiilin, nasbedici, ve cezm edici edatlardan uzak olduğu zaman gerçekleşir. Şu açıktır ki, nasb edici bir edat muzariye dahil olduğu zaman , muzariyi nasb eder, len yensura gibi., cezm edici bir edat muzariye dahil olunca, muzariyi cezm eder, lem yensur... gibi.	يَضْرِبُ ضَارِبٌ زَيْدٌ يَضْرِبُ زَيْدٌ ضَارِبٌ

11. Ders -Ek

İsim fiiller pek çoktur ancak en meşhurları 14 adettir.

Ha Zeyden , **huz** Zeyden anlamındadır.
Zeyd'i tut, al demektir.

Ruveyda, mühlet ver, teenni et,
İsim fiillerin her birinin manasında mubalağa ve te'kid vardır. Mesela, **heyhate** isim fiili,
ne acaib uzak oldu anlamındadır.

Helumme , isim fiiline gelince ; **Helumme**,
ikbal et, beri gel,ver,getir, hazır et gibi
anlamlar taşımaktadır.

Hicazlı Alimlere göre tasrif olunmaz, şahıs zamirlerine göre çekimleri yapılmaz. Müfred, tesniye, cem , müzekker ve müennes sıgalarının hepsi aynıdır.

Helümme ileyna=Bize Geliniz !, Lafzı Celili bunun örneğidir.

Helümme şühedaeküm= Şahidlerinizi Getiriniz!

Hati fiiline gelince, **Hati**, getir, ver demektir. Bu kelime cumhur ulema indinde isim fiildir. Ama Nahiv Alimlerinden olan Halil'e göre **ati** fiilinden emri hazır olarak türetilmiştir. **Hatü bürhaneküm=delillerinizi getiriniz !** , kavli celilinde, **hati**, kelimesinin, cemi müzekker çekimini görüyoruz.

ها زيدا (خذ زيدا)

رويدا

هلم
بسم الله الرحمن الرحيم
هلم الينا
بسم الله الرحمن الرحيم
هلم شهداءكم

بسم الله الرحمن الرحيم
هاتوا برحانكم

هات

Heyyehale, getir, gel,hadi çabuk ol, ikbal et, sürat et !,

Aleyke, mülazemet et, bırakma, yapış !

Aleyke bilatik,Soylulara yapış !

Verake, arkaya kal !,

Enameke, ileri git, takaddum et !

Meh,bırak, bu işten feragat et, vazgeç !

İleyke , bertaraf ol, uzak ol !

İleyke anni;Benden uzak dur !

Qat, kafidir, yeter,**Qatni** veya **qatti**, bana yeter demektir.

Heyhate, ne aceb uzak oldu !,

Şettane , ne aceb ayrıldı, ne pek be'ıd oldu

Ser'ane, aceb yakın oldu ! Ne cabuk oldu !

Veşkane, ne aceb yakın oldu !

Veşkane, **vişkane**, **vüşkane** de denilir, ancak fasih olanı **veşkanedir**.

Büt'ane, ne aceb gecikti !

Zeyd'in çıkışı ne acaib gecikti !

Üffin, ben elem çekiyorum,

Evveh,evvih,Ben bıkiyorum, eziyetleniyorum (gamdan şikayet zamanında kullanılır)

Amin,

Ey Allahım, Kabul buyur !

Teraki, belhe , Terk et !,

Duneke, tut, al ! sakın !

Amali , Amel Et!

Nesari, Yardım Et !

Sibeveyh'e göre , Fe'ali vezni , üç harfli fiillerden kurallı olarak emir yapar.

عليك بالعتيق

اليك عني

قط قطني قطي

هيهات
وشكان سرعان شتان

بطآن
بطآن زيد خروجا

اف
اوہ
آمین
(اللهم استجب)

تراک = بلہ

دونک

عمال

نصار

فَعَالٍ

Zarfı Müsteqarın amel etmesi için gereken şart, aşağıda sayılan altı şeyden birine itimat edip dayanmasıdır.

Bunlardan birine itimat ederse, kendisinden sonra vaki olan merfu mamulun , zarfı müsteqara fail olması caiz olduğu gibi, zarfı müsteqarın mukaddem haber, arkasından gelen merfu mamulun de muahhar mübteda olması da caizdir.

1-Mübtedaya Dayanması

Zeydun Fiddari Ebuhu, cümlesinde , **Zeydun** kelimesi mübtedadır.

2-Mevsufa Dayanması

Merartü biraculin fi kemmihi kitabun, cümlesinde, **raculun** mevsuftur, **fi kemmihi kitabun** ibaresi, sıfattır

3-Mevsule Dayanması

Caeni ellezi, fiddari ebuhu, cümlesinde, **ellezi**, ismi mevsuldur. **Fiddari ebuhu** ibaresi de , bu mevsulun sılasıdır.

4-Zil hale (hal sahibine) Dayanması,

Caeni Zeydun ve ala ketfihi seyyun, cümlesinde, **ve ala ketfihi seyyun** ibaresi haldir ve **Zeyd** de bu hale sahip olan kişidir.

5-İstifham kelimesine Dayanması,

E fiddari Ehadün? , cümlesinde , **E** kelimesi, soru için gelmiştir.

6-Nefiy kelimesine Dayanması,

Ma fiddari Ehadün, cümlesinde , **ma** kelimesi, olumsuzluk için gelmiştir.

Bu altı unsurdan birine itimat ederse, kendisinden sonra vaki olan merfu mamulun , zarfı müsteqara fail olması caiz olduğu gibi, zarfı müsteqarın mukaddem haber, arkasından gelen merfu mamulun de muahhar mübteda olması da caizdir, demiştik. Örnek olarak **mafiddari ehadün** cümlesini ele alalım. **Fiddari** zarfı müsteqar, **ma** , olumsuzluk harfini arkasına aldı ve **Ehadün** kelimesinde amel etti, onu fail alarak, refetti , şeklinde, cümle analizi yapabildiğimiz gibi, **fiddari** terkihi, öne geçmiş **haber**, **ehadun** kelimesi de sona kalmış **mübtedadır** diyebiliriz.

زيد في الدار ابوه

مررت برجل في كفه كتاب

جاءني الذي في الدار ابوه

جاءني زيد و علي كتفه
سيف

أ في الدار احد ؟

ما في الدار احد

ما في الدار احد

Bi hasbuke dirhemun cümlesinde **ba** harfi, zaidir, asıl değildir bu sebeple amil de değildir.

Bu sebeple, cümlenein aslı, **dirhemun hasbuke** dir, yani mübteda ve haberdir. Cümlede haber, tekaddüm etmiş tir. Ve zaid olan **ba** harfi **hasbukede** amel etmemiştir, **hasbuke**, manevi amil tarafından ref edilmiştir.

Basralı Alimlerin görüşüne göre, Muzari fiilin vukuu, isim mevkiinde olduğu zaman manevi amil ile ref olur.

Muzari fiil, isim mevkiinde üç yerde vaki olur.

- 1-Haber
- 2-Hal
- 3-Sıfat

Küfeli Ulemaya göre, fiili muzariyi ref eden şey, onu nevasıb ve cevazımdan hali kılmaktan ibarettir.

بِحَسْبِكَ دِرْهَم